

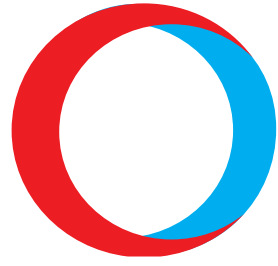
ORTADOĞU'DA KÜRTLER VE BÖLGENİN GELECEĞİNE ETKİSİ

KURDS IN THE MIDDLE EAST AND THEIR IMPACTS ON THE FUTURE OF THE REGION

КУРДЫ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ И БУДУЩЕЕ РЕГИОНА

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
مركز الشرق الاوسط للدراسات الاستراتيجية

ORSAM

TUTANAKLARI

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Söz konusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkılarını sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaşmacı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algımasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

ORTADOĞU'DA KÜRTLER VE BÖLGENİN GELECEĞİNE ETKİSİ

**KURDS IN THE MIDDLE EAST AND
THEIR IMPACTS ON THE FUTURE OF
THE REGION**

**КУРДЫ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ И
БУДУЩЕЕ РЕГИОНА**

28 Ekim 2013
İzmir

Organizasyon
Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) - RISI

ORTADOĞU'DA KÜRTLER VE BÖLGENİN GELECEĞİNE ETKİSİ

09.30 – 10.00 Açılış Konuşması

Niyazi GÜNEY, Prens Group Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı/ORSAM Danışma Kurulu Üyesi

Prof. Dr. Doğu ERĐİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı

10.00-12.00 I. Oturum

Ortadoğu'da Kürtler

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Doğu ERĐİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı

Konuşmacılar

Dr. Anna GLAZOVA, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Başkan Yardımcısı
"Arap Devrimleri Çerçevesinde Kürtler"

Doç. Dr. İlyas KAMALOV, ORSAM Danışmanı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Bölümü
"Türk-Rus İlişkileri ve Kürtler"

Ajdar KURTOV, "Problem Natsionalnoy Strategii" Dergisi Baş Editörü
"Modern Rusya'daki Separatizm'in Yaradılışı ve Özellikleri"

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KALAYCI, Fatih Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
"Uluslararası Örnekler Işığında Kürtler"

Prof. Dr. Doğu ERĐİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı
"Ortadoğu'da Kürtler (Genel Çerçeve)"

12.00-14.00 Öğle Yemeği

14.00-16.00 II. Oturum:

Ortadoğu'da Kürtler ve Bölgesel Denklem

Oturum Başkanı

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı

Konuşmacılar

Prof. Dr. Aleksandr KOLESNİKOV, RISI Ortadoğu Temsilcisi
"Rus Genelkurmay Başkanlığı Belgelerinde Kürt Meselesi (XIX. Yüzyılın Sonu - XX. Yüzyılın Başı)"

Evgeniy BAHREVSİKİY, RISI Kafkasya Araştırmaları Masası Uzmanı
"Kafkasya Ötesi Devletlerde Kürt Faktörü"

Oytun ORHAN, ORSAM Ortadoğu Uzmanı,
"Suriye Denklemine Kürtler ve Türkiye'nin Suriye Kürtlerine Bakışı"

Arif KESKİN, ORSAM Ortadoğu Danışmanı
"Ortadoğu Kürt Hareketinde İran Kürtlerinin Yeri"

Dr. Vladimir İVANENKO, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
"İran'da Kürtler: Soruna İç ve Dış Politika Açısından Bakış"

Bilgay DUMAN, ORSAM Ortadoğu Uzmanı
"İrak'ta Kürt Hareketinin Gelişimi ve Bölgeye Etkisi"

Dr. İrina SVİSTUNOVA, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
"Rusya'nın Orta Doğu Politikasında Kürt Faktörü"

Dr. Seyfi KILIÇ, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı,
"İrak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ve Bağdat Hükümeti Arasında Su Yönetimine İlişkin Anayasal Sorunlar"

İçindekiler

Açılış Konuşması

Niyazi GÜNEY, Prens Group Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı/ORSAM Danışma Kurulu Üyesi.. 7

Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı 7

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı 8

I. OTURUM

Dr. Anna GLAZOVA, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Başkan Yardımcısı
"Arap Devrimleri Çerçevesinde Kürtler" 9

Doç. Dr. İlyas KAMALOV, ORSAM Danışmanı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar
Üniversitesi Tarih Bölümü
"Türk-Rus İlişkileri ve Kürtler" 11

Ajdar KURTOV, "Problemı Natsionalnoy Strategii" Dergisi Baş Editörü
"Modern Rusya'daki Separatizm'in Yaradılışı ve Özellikleri" 13

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KALAYCI, Fatih Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
"Uluslararası Örnekler Işığında Kürtler" 15

II. OTURUM

Prof. Dr. Aleksandr KOLESNİKOV, RISI Ortadoğu Temsilcisi
"Rus Genelkurmay Başkanlığı Belgelerinde Kürt Meselesi (XIX. Yüzyılın Sonu - XX. Yüzyılın Başı)"... 17

Evgeniy BAHREVSİKİY, RISI Kafkasya Araştırmaları Masası Uzmanı
"Kafkasya Ötesi Devletlerde Kürt Faktörü" 19

Oytun ORHAN, ORSAM Ortadoğu Uzmanı
"Suriye Denklemine Kürtler ve Türkiye'nin Suriye Kürtlerine Bakışı" 26

Arif KESKİN, ORSAM Ortadoğu Danışmanı
"Ortadoğu Kürt Hareketinde İran Kürtlerinin Yeri" 30

Dr. Vladimir İVANENKO, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
"İran'da Kürtler: Soruna İç ve Dış Politika Açısından Bakış" 32

Bilgay DUMAN, ORSAM Ortadoğu Uzmanı
"İrak'ta Kürt Hareketinin Gelişimi ve Bölgeye Etkisi" 36

Dr. İrina SVİSTUNOVA, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
"Rusya'nın Orta Doğu Politikasında Kürt Faktörü" 38

Dr. Seyfi KILIÇ, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı “Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ve Bağdat Hükümeti Arasında Su Yönetimine İlişkin Anayasal Sorunlar”	43
--	----

SÖYLEŞİLER

Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today’s Zaman Köşe Yazarı	49
Dr. Anna GLAZOVA, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Başkan Yardımcısı.....	53
Ajdar KURTOV, “Problemı Natsionalnoy Strategii” Dergisi Baş Editörü	55
Evgeniy BAHREVSKİY, RISI Kafkasya Araştırmaları Masası Uzmanı	59

AÇILIŞ KONUŞMASI

**Niyazi GÜNEY, Prens Group
Yönetim Kurulu Başkan
Yardımcısı/ORSAM Danışma
Kurulu Üyesi:**

Çok değerli konuklar, Rusya'dan gelen RISI Başkan Yardımcısı Sayın Igor Prokofyev, ORSAM adına Sayın Oytun Orhan, çok değerli akademisyenler hepinizi saygıyla selamlıyorum. Prens Grup adına 1 Haziran 2013 tarihinde açılışını yaptığımız Euphoria Hotel'de sizi misafir etmekten gerçekten onur duyuyoruz. RISI ile ORSAM arasındaki işbirliği çerçevesinde Türkiye'de yapılan bir önceki toplantıyı Tekirova'daki Euphoria Hotel'inde icra etmiştik. Oradan güzel anılarla döndüğünüzü öğrendiğimizde çok memnun olduk. RISI ile ORSAM'ın aynı hedefte birleşen amaçları bu güzel işbirlikleri ile doğmuştur. Hem bölgemiz hem de dünya barışına katkı sağlayacak pek çok değerli görüşün ortaya konduğu bu toplantılara ev sa-

hipliği yaptığımız için bizler de büyük bir memnuniyet duyuyoruz. Dünya barışına katkı sağlayan güzel çalışmalara bundan sonra da ev sahipliği yapmak isteriz. Bugünkü çalıştayın gündemini oluşturan konu, uzmanlık gerektiren bir konu olduğu için ben sözü uzmanlara bırakıyorum. Bu çalıştayın hayırlara vesile olmasını diliyorum, hepinize saygılarımı sunuyorum.

**Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih
Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün
ve Today's Zaman Köşe Yazarı:**

Öncelikle hepiniz hoş geldiniz. Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi ile ORSAM arasında tesis edilen işbirliğinin üçüncü yılındayız. Umuyoruz ki hem bilgi alışverişini yapmak hem de bilgi üzerinden işbirliğini geliştirmek amacıyla yapılan toplantıların bu iki önemli ülkenin Ortadoğu'nun şekillenmesinde oynayacakları role büyük katkısı olacaktır. Umarım ki bu toplantılar önümüzdeki yıllarda da devam eder. Rus araştırmacı ve akademisyenlerle Türklerin her şey-

den önce yapacakları faaliyetler için başarılar diliyor, onlara hoş geldiniz diyorum. Bu konunun seçilmesiyle Kürtlerin tarih sahnesine çıktıklarının kabul edildiğini gösteriyor. Kürt sorununu da içine alan bölgesel sorunların senaryosu hep deniz aşırı ve okyanus aşırı kaynaklıydı. Bölge üzerinde tarih yazılırken değil, kendi tarihin yazma çabasına girmişken Kürtler gibi yeni bir aktör keşfettiler. Neresinden bakarsak bakalım bir çocuk doğmuş bu çocuğun adı Kürt. Ama birden çok annesi var. Babalar, yani devletler, bu çocuğun doğmasını geciktirmek için topluma çok acı çektirdiler. Umarım heyecan verici bilgilerle buradan ayrılacağız.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Değerli Türk meslektaşlarım, en başta hem Prens Group'a hem de ORSAM'a bizi tekrar buluşturduklarından dolayı teşekkür ederim. Sayın RISI Başkanı, benden sizlere selamlarını ve üzülerek katılamayacağını bildirmemi rica etti. Bir sonraki toplantıya mutlaka katılmak istediğini de iletmemi istedi. Yuvarlak masa toplantımızın konusunu teşkil eden Kürt meselesi yalnızca iki ülke için değil aynı zamanda bü-

tün dünya için önem arz etmektedir. Kürt meselesi bir takım sorunlara yol açan yegane milli sorun değildir. Bu konuyu ele alırken şunu bilmeliyiz. İki ülkede de bölgedeki diğer devletlerde de buna benzer sorunlar mevcuttur. Bu sorunu ele alırken ve hatta diğer sorunlarının çözümü noktasında da belki Kürt meselesini örnek alabiliriz. Niyazi Güney Bey'in de haklı olarak belirttiği gibi, bu olayı uzmanlar konuşmalıdır ve sözü onlara vermekte fayda vardır. RISI heyeti adına tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının Cumhuriyet Bayramı'nı kutluyor, devletinize bundan sonraki süreçte başarılar diliyorum.

I. OTURUM

Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı:

Açılış konuşmalarının ardından çalıştayımızın birinci oturumunu açıyorum. İlk konuşmacımız RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Başkan Yardımcısı Dr. Anna Glazova.

Dr. Anna GLAZOVA, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Başkan Yardımcısı:

Ortadoğu'daki Kürtler konusunda sunum yapacağım için burada yalnızca bazı noktalar üzerinde duracağım ve birkaç hususun altını çizeceğim. Ortadoğu'da yaşanan gelişmeler Kürt meselesini yeniden gündeme getirmiştir. Kürt meselesi önümüzdeki günlerde de gittikçe daha fazla gündeme gelecek ve jeopolitik anlamda da değişiklikler olacaktır. Özellikle Suriye'deki gelişmelerde böylesi bir duruma şahit olmaktadır. Suriye'nin kuzeydoğusunda Kürtlerin ayrılık-

çı faaliyetlerinin arttığını görüyoruz. Bu faaliyetler Irak Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) de desteğini almaktadır. Gelecekte bu bölgenin Suriye'den bağımsızlığını kazanması ihtimaller dâhilindedir. Belli bir döneme kadar Suriye'deki Kürtler tarafsızlardı. Ancak Ağustos 2013'te yaklaşık beş yüz Kürdün muhaliflerce öldürülmesi, Kürtlerin muhaliflere karşı cephe almasına neden olmuştur. Ciddi gelişmeler Irak Kürdistan'ında

da yaşanmaktadır. Genel olarak Irak Kürdistanı Kürtlerin merkezi olarak sayılmaktadır. Irak'taki siyasi gelişmeler genel olarak bir yandan Irak Kürdistanı'nın diğer yandan da Bölge Başkanı Barzani'nin güçlenmesine sebep olmuştur. Şu anda Barzani diğer Kürt bölgelerinin de liderliğine oynamaktadır. Kısa bir süre önce Irak Kürdistanı'nda gerçekleşen seçimler, Barzani'nin prestijinin artmış olduğunu göstermiştir. Barzani'nin lideri olduğu KDP toplam oyların yüzde 37'sini almıştır.

Öte yandan Türkiye'de de son derece önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bütün bu gelişmeler karşısında 2 önemli mesele ortaya çıkmaktadır. Kürtler ne tür adımlar atacaklar? Hangi dış güçler bu meselelere müdahale edeceklerdir? Kürtler 25 Kasım'da Erbil'de yapılması planlanan Kürt Ulusal Konferansı'nda ortak bir tutum ortaya koyarak kendi kaderlerini belirleyecekler. Bu ölçüde söz konusu konferans bir ilk olacaktır. Konferansta Kürt Devletinin kuruluşu ile ilgili ciddi sonuçların çıkacağını düşünüyorum. Ancak bu toplantıdan Kürtler için uluslararası bir yapının ortaya

çıkacağını düşünüyorum. Bu oluşum da bölgedeki Kürt hareketini kontrol edecek bir mekanizma olacaktır. Ayrıca ortak silahlı kuvvetlerin oluşturulması konusu da ele alınacaktır. Bu fikir hayata geçirildiği takdirde Kürt silahlı kuvvetleri bölgede önemli rol oynayacaktır. Arap coğrafyasındaki devrimler Kürtlere kendilerini tanıma imkanı tanımıştır. Şimdi bölge Kürtleri geçmişte yaptıkları hataları tekrarlamayacaklarını belirtmektedir.

Bölge Kürtlerinin önümüzdeki dönemde kendilerine destek vermeye hazır olacak devletlerle ilişkiler kuracaklarını söyleyebiliriz. Öyle görünüyor ki bu desteği verebilecek ülkelerden biri de Amerika'dır. Amerika Kürtlere destek vererek hem bölgedeki sınırların değişmesini sağlayacak hem de kendine işbirliği yapacak yeni devletlerin ortaya çıkmasına imkan verecektir. Amerika için enerji kaynaklarının olduğu bölgeler önem arz etmektedir. Bu bölgeler ise Kürt topraklarıdır.

Öte yandan Kürt meselesine en çok müdahil olan ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye, Irak Kürdistanı

ile işbirliği yapma tecrübesine sahiptir. Türkiye kendi içerisinde de ayrılıkçı Kürtlerle mücadele etmektedir. Türkiye, Suriye Kürtleri ile kavga etmenin bir sonuç vermeyeceğini bildiği için onlarla anlaşma yoluna gitmiştir. Başbakan Erdoğan, eğer Suriye Parlamentosu'nda da Suriye'de Kürt özerk bölgesinin kurulması kabul edilirse Türkiye'nin de karşı çıkmayacağını kabul ve teyit etmiştir. Türkiye iç siyasette de bu sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunun önemli sebeplerinden biri, Kürt faktörünün Türkiye'de büyük bir sorun teşkil etmesidir. Çünkü dış güçler Kürt faktörünü Türkiye'ye karşı hep kullanmışlardır. Ama biz Kürt meselesinin çözümü için önemli adımlar attık. Ayrıca Başbakan Erdoğan, Kürt meselesinin çözümü için riskli ve cesur bir adım attı. Öcalan ile görüşmelere başladı. Peki bu adım neden cesur ve riskli? Çünkü görüşmeler sonunda başarılı olunduğu takdirde Başbakan Erdoğan terör sorununu çözdüğünü söyleyebilir. Ancak başarısız olursa kariyerini de tehlikeye atmış olur. Sonuç itibarıyla Kürtler bölgede üçüncü önemli güç haline geldiler. Gelecekte de bölgenin geleceğini belirleyecek güç haline gelecekler. Bu bağlamda iki önemli adım atmaları beklenmekte. Birincisi Kürtlerin birleşmesidir. Bu amaca ulaşmak için dış güçleri mümkün olduğunca fazla kullanacaklar. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı:

Teşekkürler. İkinci konuşmacımız ORSAM Danışmanı ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Bölümü Doç. Dr. İlyas Kamalov.

Kamolov'un sunumu "Türk-Rus İlişkileri ve Kürtler.

Doç. Dr. İlyas KAMALOV, ORSAM Danışmanı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Bölümü:

Sovyetler Birliği'nde yapılan son nüfus sayımlarında bölgede 153 bin Kürdün yaşadığı tespit edilmiştir. Buna göre Kürtlerin yalnızca 5 bini Rusya'da geri kalanı ise Orta Asya ve Kafkasya'da yaşamaktaydı. Bunlar 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı'dan ve İran'dan göç eden Kürtlerdi. Ancak 1937 ve 1944 yılları arasında Stalin'in milliyetçi politikası gereği tekrar göç etmek zorunda kaldılar. Sovyetler Birliği yıkıldığında da ekonomik nedenlerden dolayı Orta Asya ve Kafkasya'da kalan Kürtler göç etmiştir. 2002 yılında Rusya'da Kürt nüfusu 20 bin iken, bu sayı 2010'da 24 bine çıkmıştır. Rusya'da Kürtler genellikle köylerde yaşamaktadır. Nüfusları az olmasına rağmen çok sayıda örgütleri mevcuttur. Daha Sovyetler kurulma-

dan önce Rusya, Ortadoğu'daki Kürt nüfusunu Osmanlı'ya ve İran'a karşı bir güç olarak kullanmıştır. Örneğin Kırım Harbi'nde Rusların tarafında iki Kürt alayı savaşmıştır. Yine 19. yüzyılın sonlarında Rusların desteğiyle Osmanlı'da Kürtler isyan etmişlerdir. Sovyetler Birliği de aynı şekilde Kürt meselesine önem vermiştir. Nitekim geçmişte Rusların yardımıyla İran'da Mahabad Cumhuriyeti kurulmuştur. Sovyetler Birliği'nin Kürtlere önem vermesinin önemli göstergelerinden biri de Sovyetler Birliği İlimler Akademisi nezdinde 1957 tarihinde Kürdoloji Kürsüsü'nün kurulmasıdır. Örneğin; Rusya'yı ziyaret eden Barzani bu enstitüyü de ziyaret etmiştir. Bununla birlikte özellikle Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra Rusya, Türkiye, İran, Irak ve Suriye ile münasebetlerini geliştirdikçe, bölgede Kürtlerin Rusya açısından önemi azalmıştır. Diğer taraftan Moskova yeni dış politikasında, Gürcistan hariç, bütün ülkelerin toprak bütünlüğünü koruması ilkesini kabul etmiştir.

Rusya bağımsızlık talebi anlamında özerkliklerin tanınmasından yanadır. Rusya Federasyonu'nun bünyesinde

21 cumhuriyetin olması bu tavın esas nedenidir. Rusya'nın resmi yaklaşımı bu yöndedir. Öte yandan Rusya tarafından PKK meselesi hep Çeçenistan meselesi ile beraber ele alınmıştır. Bu durum ise Türkiye-Rusya ilişkilerine gölge düşürüyordu. Bu iki konu 1990'lı yılların başında iki ülke arasındaki ilişkileri de olumsuz etkiledi. Ancak 11 Eylül saldırısının etkisi, Putin'in Çeçenistan sorununu çözmesi, Türkiye'de iktidar değişikliği gibi önemli gelişmeler, 2002 sonrası dönemde iki ülkenin özellikle terörizm konusunda anlaşma yapmasına sebep olmuştur. Bu konuda iki ülkeyi birleştiren konu, terörle mücadeleyi iki ülkenin de kendi topraklarında veriyor olmalarıdır. Rusya'nın Çeçenistan sorununu çözmüş olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'nin de bu konudaki tavrı memnuniyetle karşılanmıştır. Örneğin; Dünya Çeçen Günü'nde Türkiye Çeçenlere destek mitingini yasaklamıştır. Öte yandan Türk yetkililere göre, Rusya aynı hassasiyeti PKK konusunda göstermemektedir.

Türkiye, Rusya'dan PKK'yı terör örgütleri listesine almasını talep etmektedir. Buna karşılık ise Rusya terör

örgütleri listesine kendi topraklarında eylem yapan örgütleri alabileceğini söylemektedir. Halbuki Rusya Türkiye'nin bu talebini yerine getirmiş olsaydı, Türkiye-Rusya münasebetleri daha fazla gelişebilirdi.

Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı:

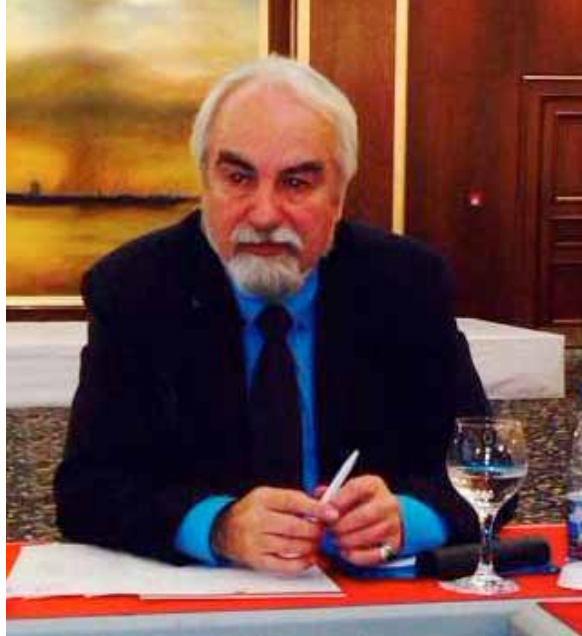
Teşekkür ederiz. Sıradaki konuşmacı "Problemi Natsionalnoy Strategii" Dergisi Baş Editörü Ajdar Kurtov. Konusu "Modern Rusya'daki Separatizm'in Yaradılışı ve Özellikleri".

Ajdar KURTOV, "Problemi Natsionalnoy Strategii" Dergisi Baş Editörü:

Sayın meslektaşlarım, ben Kürtlerle ilgili hiçbir şey söylemeyeceğim. Enstitüdeki arkadaşlarım bunu ele alacaklar. Rusya'da soyadımdan dolayı benim Kürt olduğumu düşünüyorlar. Ancak benim soyadım "kurt" kelimesinden gelmektedir.

Konuşmamda Rusya'daki ayrılıkçı hareketlerden bahsedeceğim. Rusya için bu hala güncel bir konudur. Rusya'da bugün için bu yönde ciddi bir tehdidin mevcut olmadığını da belirtmek gerekir. Rusya İmparatorluğu yıkıldıktan sonra iki önemli ayrılıkçı hareket bağımsızlık elde etti. Bunlardan biri Polonya'ydı. Ancak Güney Kafkasya gibi bölgelerde başlayan bağımsızlık yanlısı oluşumların çabası sonuç vermemiştir. Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan, Rusya İmparatorluğu yıkıldıktan sonra ancak 2 yıl bağımsız kalabildiler. Fakat Bolşevikler buna

razı olmak istemiyorlardı. Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra ise Rusya'da ayrılıkçı hareketler başladı. Bu hareketlerin ortaya çıkmasının birkaç nedeni vardı. 1990'lı yılların ilk dönemleri Rusya için ekonomik olarak çok zor yıllardı. Özellikle sanayi sektöründeki kriz ile enflasyon oranlarındaki ciddi artış ülke ekonomisini çok zor duruma sokmuştu. Ayrıca devletin ortak ideolojiden vazgeçmesi de bu hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bunların neticesinde Rusya'nın bazı bölgeleri kendi başına ayakta kalma hareketi başlamıştır. Bu

illa söz konusu bölgelerdeki nüfusların etnik içeriği ile ilgili olmamıştır. Örneğin Uzak Doğu'da bile ayrılıkçı hareketler meydana gelmiştir. Birçok müessese kapandığından dolayı, oradaki nüfus ticaretle uğraşmıştır. Vladi Vostok şehrinde büyük bir çoğunluk Japonya ile ticaret yapmış ve Japonya'dan kullanılmış arabalar ithal edilmiştir. O dönemde insanlar bu şekilde ayakta kalmaya ve geçinmeye çalışmışlardır.

Merkezi yönetimin etkisinin kaybolması ile etnik kimlikler temelli bağımsızlık talepleri de yükselmiştir. Örneğin; Rusya'nın İdil-Ural coğrafyasında milli kimlikler temelinde ayrılıkçı hareketler ortaya çıkmıştır. Özellikle doğal kaynaklarıyla zengin olan cumhuriyetler bu dönemde öne çıkmıştır. Çeçenistan ve Tataristan iki önemli örnektir. 1990'lı yıllarda Rusya hükümetinde görev alıyordum ve Tataristan meselesi ile uğraşıyordum. Cumhuriyet yönetimi Tataristan'da Mart 1992'de referandum yaptı. Referandum'da "Tataristan Cumhuriyeti'nin egemen bir devlet olduğunu kabul ediyor musunuz?" sorusu soruldu. Referandumdan iki hafta önce Rusya Anayasa Mahkemesi, referandumun yasaları aykırı olduğunu söylemişti, ama buna rağmen referandum yapıldı. Seçmenlerin yüzde 80'i referanduma katılmıştı. Referandum sonucunda seçmenlerin yüzde 61'i Tataristan'ın egemenliğini savunmuştur. Yani Tataristan halkı tarafından bağımsızlık süreci desteklenmiştir. Sonuçta Tataristan yönetimi Aralık 1993'te Rusya parlamento seçimlerini gerçekleştirilmemiştir. Yani Tataristan Cumhuriyeti'nin 6 bölgesinde de bu seçimler yapılmamıştır. Moskova ile Tataristan arasında anlaşma yapıldıktan sonra seçimler gerçekleşmiştir. Ancak günümüzde bu sorunlar artık ortadan kalkmış durumdadır. Çünkü Rusya artık ekonomik ve siyasi olarak kendini toparlamıştır. Rusya ekonomisi olağan seyrinde gelişiyor. Bundan dolayı bütün idari bölgeler, Rusya'nın birliğinden yanalar. Tabi ki ayrılıkçı hava devam etmektedir. Ancak bu hava il-

la ki merkezi yönetime karşı çıkmak olarak görülüyor. Bu tür gelişmeleri söz konusu coğrafyalardaki aydın kesimler desteklemektedir. Örneğin; Tataristan'da okul kitaplarının içeriğinin değiştirilerek kitaplarda yer alan "Tatar-Moğol boyunduruğu" terimini çıkarmak istiyorlar. Dünyanın dönüşümü ile ilgili teorilerin Tataristan'da atıldığını belirtmek istiyorlar. Bu ayrılıkçı havanın ekonomik nedenleri de var. Mesela geçen hafta bir otobüs patlatıldı. Terörist Dağıstan kökenliydi. Dağıstan ise Rusya'nın en fakir bölgesidir. Ortalama maaş 400 dolardır. Bu rakam Rusya'daki genel ortalama maaştan iki kat daha azdır. Dağıstan nüfusunun büyük bölümü tarımla uğraşmaktadır. Tarım sektöründe çalışan birinin aylık kazancı ise Dağıstan'da 150 dolardır. Dolayısıyla ayrılıkçı hareketi destekleyenler çok kolay taraftar bulabilmektedir. Ocak 2012'de Dağıstan'da iktidar değişti. Eski üst düzey yöneticiler tutuklandı. Öyle ümit ediyoruz ki Dağıstan Cumhuriyeti de ayrılıkçı havadan kurtulacaktır. Dağıstan Devlet Başkanı, diğer cumhuriyetlerle aynı seviyeye gelmek için 9 milyar dolar yatırım yapılması gerektiğini söylemiştir. Tarihsel deneyimlerimizden anladığımız kadarıyla Rusya ekonomik ve siyasi alanlarda güçlü olduğu dönemlerde ayrılıkçı hareketler ile karşılaşmamaktadır.

Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı:

Teşekkür ederiz. Sözü "Uluslararası Örnekler Işığında Kürtler" başlıklı sunumuyla Fatih Üniversitesi Sosyoloji

Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Kalaycı'ya veriyorum.

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KALAYCI, Fatih Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi:

Biliyorsunuz Cumhuriyet Bayramı'nın 90. yılını kutluyoruz. Bir yandan da yeni bir cumhuriyet, yeni bir anayasa, yeni bir devlet ve yeni bir vatandaşlık arayışındayız. Geçenlerde evimi toparlarken yüksek lisans tezime rastladım. 20 yıl önce yazmıştım. Türkiye'de vatandaşlık tartışmalarıyla ilgili Fransa'da yazdığım bir tezdi. O tezde vatandaşlığı ve demokratikleşmeyi dönüştüren iki hareketten bahsetmi-

şim: İslamcı hareket ve Kürt hareketi. İslamcı hareket, ülkeyi dönüştüren bir hareketti ve şimdi iktidara geldiler. Hak arayışından, başkasının hakkını gasp etme noktasına geldiler. Demokratik hak arayışı içindelerdi. Şimdi ise başkalarının haklarını gasp etmekte. Bu anlamda Kürt hareketi demokratikleşme çabalarında yalnız kaldı.

Şu anda ise Türkiye Cumhuriyeti'ni demokratikleşmeye zorlayan en önemli hareket Kürt hareketidir. Aslında dünyanın her yerinde ulus-devlet bir kriz içinde ve hemen hemen bütün ülkeler federalleşme gibi farklı bir egemenlik anlayışına gidiyorlar. Bu anlamda; "egemenliğin bölünmez, devrilemez" olduğu yönündeki eski kabul raflara kalkıyor. Bunu en çok Avrupa Birliği'nde görüyoruz. Çok katmanlı bir yönetim anlayışı var. Bölgesel ve yerel yönetimlerin güçlendiği, yetki ikamesi adında bir yönetim anlayışı var. Öte yandan Avrupa Konseyi'nde iki anlaşma var. Biri ulusal azınlıkların korunması için çerçeve sözleşmesi, diğeri de bölgesel ve azınlık dillerinin korunması. Bunu imzalamayan ülkelerden biri Türkiye'dir. Çünkü böyle bir durumda anadilde tartışma ortadan kalkacaktır. Bir de Estonya imzalamadı.

Bu noktada Türkiye'ye tekrar değinmek istiyorum. Kürtler ne istiyor? Bir başka soru olarak Kürtlerle Türkler birlikte yaşayabilecekler mi? Milliyetçilik sabit bir ideoloji değildir. Bugün Kürtler özerklik ister, ama bu yarın bağımsızlık istemeyecekleri anlamını taşımaz. Dünyadan örnek vereyim. Mesela İspanya'da Bask milliyetçiliği ve daha uslu olan Katalanlar. Şimdi Katalanlar ayrılmak için referandum yapmak üzere. Benzer biçimde Kuzey İrlanda yaramaz kısımdı. İskoçlar daha çok özerklik talep etmekteydi. Oysa bugün İskoç Ulusal Partisi ayrılma referandumu yapmak istiyor. Ayrılma referandumu yapan Kanada'da Quebec eyaleti var. Ayrılma referandumlarının şöyle bir sorunu var. Ayrılma kararı çıkana kadar referandum tekrarlanıyor. Mesela 1995'te Quebec

referandum yaptı. Şimdilerde üçüncüsünün yapılması planlanıyor. Lakin Kürtlerin durumu biraz daha farklı. Çünkü Kürtler birçok ülkeye bölünmüş durumda. Kürtlerin mağdur, ezilmiş, hor görülmüş bir toplum olduğu anlayışı var. Biz bunu birçok milliyetçi azınlık hareketinde görüyoruz. Fakat mağduriyetle çok fazla hak alma yoluna gidemiyorsunuz. Bunu İskoçya ve Quebec'te görüyoruz. Mağduriyetten mağrurluğa geçiş gerçekleşiyor. Şimdi Kürtlerin önünde mağrur tarihini yazmak için önemli fırsatlar ortaya çıkmış durumda. Kürtler de bunu sonuna kadar kullanmak istiyor. Yeni bir tarih dedim. Kürtler kendilerine yeni bir tarih yazıyorlar. Bu yeni tarih, onları özerklik ve bağımsızlık yolunda götüren bir tarih.

Türkiye'de AK Parti iktidarının Kürt sorununu çözmek için gösterdiği bir iradenin olduğunu biliyoruz. Türkiye'de toplumsal bağ, ulusal bir bağdır. Fakat AK Parti, Kürtlerle daha ümmetçi bir bağ kurma çabasında. Bu anlamda AK Parti'nin, CHP'den ya da MHP'den daha demokratik bir yaklaşımı var. Ama bir yandan da daha eski tarihsel anlayışı getiren bir anlayışı var. Bir profesör söylemişti. AK Parti, Kürtleri AK Partilileştirerek kazanmaya çalışıyor. Ben de buna katılıyorum.

Öte yandan şöyle bir soru da soruluyor. Kürtler 5 bölgeye ayrılmış durumdadır. Bu nedenle de Kürtlere özerklik verilse bile bu mevcut sorunları çözemeyecek. Burada ben Kanada'yı örnek vermek istiyorum. Kanada'da da benzer durum var. Fransızca konuşulan bir eyalet var. Bir de Fransızca konuşanların diğer eyaletlerde etkisi var. Quebec'te tek dillilik var ama Kanada genelinde iki dillilik var. Belki Türkiye için de benzer bir çözüm olabilir. Yani; Kürtlerin kendi bölgesinde Kürtçe'nin hâkim olduğu bir siyasi özerklik, diğer tarafta da Kürtlerin asimile olmasını ortadan kaldıracak bir iki dillilik. Şu anda fantezi gibi görülmekle birlikte, bence asıl fantezi üniter devlet anlayışını korumaya çalışmaktır. Çünkü Kürtler ve Türkler bir duygusal kopuş yaşıyor. "Kürt yoktur" savından, "Kürt haindir" noktasına geldik. Fakat toplumun bir bölümü de Kürtlerin çok acı çektiğini kabul etmeye başladı. Bu sağlıklı bir gelişmedir. Özellikle Hak-kari gibi ilin olduğu yerlerde Kürtlerin Türklere büyük bir öfkesi olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca şu anda Suriye ve Irak'taki gelişmeler, Türkiye'deki Kürtleri çok heyecanlandırıyor. Son olarak "Suriye, Irak ve Türkiye'deki Kürtlerin yaklaşması nasıldır?" sorusunu sorarak bitirmek istiyorum. Bu soruyu da sizlere bırakıyorum.

II. OTURUM

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Ben de Tatar konusunu kapatıp Kürtlere geçmek istiyorum. Ama önce küçük bir hikaye anlatacağım. 1993-1994 yıllarında Tataristan Devlet Başkanı Mintimer Şeymiyev, ABD'yi ziyaret etmiş ve bazı ABD'li yetkililerle görüşmüşlerdir. Söz konusu görüşmeler sonrasında Amerikalı yetkililer "Eğer Tataristan Devlet Başkanı gerçekten de ayrılıkçı biriyse demek ki Rusya yakında parçalanmayacak" demişlerdir. İkinci oturumun ilk konuşmacısı RISI Ortadoğu Temsilcisi Prof. Dr. Aleksandr Kolesnikov. Buyurun.

Prof. Dr. Aleksandr KOLESNİKOV, RISI Ortadoğu Temsilcisi:

Kürt konusu Rusya İmparatorluğu'nun 19. yy'ın sonu 20. yy'ın başında da dikkatini çeken konulardan biriydi. O dönemlerde "Kürdistan" olarak adlandırabileceğimiz bölge, hem Türkiye ve Irak gibi bölgesel ülkelerin hem de Rusya, İngiltere, Almanya gibi küresel güçlerin dikkatini çeken ve mücadele ettikleri bir bölgeydi. Rus arşiv belgeleri bize bu konuyla Rus istihbaratının ilgilendiğini göstermektedir. Bu istihbarat faaliyetlerinin bir kısmı gizli bir kısmı ise resmi olarak görevli kişiler tarafından yürütülmüştür. Bunlar büyükelçiliklerin bünyesinde faaliyet göstermişlerdir. Rus askeri arşivi 1991 yılında açılarak araştırmacıların ulaşabileceği bir arşiv haline geldi. Rus arşivlerindeki Türkiye fonu milyonlarca dosyadan oluşmaktadır. Bunların küçük bir kısmı Mehmet Perinçek

tarafından Türkiye'de yayınlanmıştır. Yakın zamanda Türkiye'de Rus Genelkurmay Başkanlığı Arşivindeki Ermeni Meselesine Dair Belgeler adlı kitap Türkçe ve Rusça olarak yayınlandı. Kürt meselesiyle ilgili ise Rus arşivlerindeki belgelerle iki-üç kitap çıkarılabilir. 19. yy'ın sonunda Osmanlı'nın Asya bölgesinde Rus istihbaratı yapılandırılmaya başlandı. 50 yıl boyunca Kars, Erzurum, Van, Musul, Hama ve Şam'daki Rus askerleri Kürt meselesi konusunda raporlar yazıp Rusya'ya gönderdi. Asıl amaç ise özellikle İngiliz istihbaratıyla rekabet edecek şekilde Kürtlerle ilgili bilgi toplanması, Kürtlerle nasıl işbirliği yapılacağına tespit edilmesi ve bu konulardaki raporların St. Petersburg'a gönderilmesiydi. Petersburg ve Genelkurmay'ın Kafkasya'daki karargahı -Tiflis'te- arasında 1900-1919 yıllarında bin adet bilgi notu gönderilmiştir. Bu raporların yazarları konuyla ilgili önemli miraslar bırakmıştır. Örneğin Averyanov 8 yıl boyunca Kürtlerin yaşadığı köyleri dolaşarak 1900 yılında "Rus-Osmanlı Savaşlarında Kürtler" isimli bir kitap

yazıyor. Dönemin Rusya'nın Van Konsolos Yardımcısı'nın "Osmanlı'nın Asya Kısımına Dair İstatistikî Bilgiler" adlı çalışması 8 ciltten oluşmaktadır. Bunların 2 cildi Kürtlerle ilgilidir. Bir asker ise 19. yy'ın sonunda Kürdistan coğrafyasını geziyor ve "Gizli Notlar" isimli bir kitap yazıyor. Söz konusu askerın notları Rus Devleti'nin bölgeye yönelik politikasında kullanılmıştır. Başka bir asker ise Tahran'da bulunmuş ve İran Kürtleriyle ilgili önemli çalışmalar yapmıştır. Kafkasya Genelkurmay Başkanlığı karargahındaki uzmanlar Osmanlı'yı yılda 5-6 kez ziyaret ederek Kürtlerin yaşadıkları coğrafyayı tespit etmiş ve buna dair haritalar oluşturmuşlardır. Söz konusu çalışmalara dair daha birçok örnek sıralayabiliriz. Ancak zamanımız kısıtlı olduğu için bu raporlardan ve eserlerden çıkarılacak önemli sonuçların üzerinde durmak istiyorum. Bu sonuçlar günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Genel olarak "Rusya Kürtleri kullanıyor" gibi bir kanı vardır. Ben bu kanının tersine dair birkaç örnek vereceğim. 1912 yılının başında Kürt liderlerden Abdülrezzak, İran ve Türkiye Kürtlerinin birleşmesi ve Kürdistan'ın kurulmasına dair çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sırasında Rusya'dan destek istemişlerdir. Ancak Rus askerleri bu çalışmalara destek vermemişlerdir. Rus Genelkurmay ve Dışişleri Bakanlığı yetkilileri bir araya gelerek konunun görüşülmesi gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu yetkililer "Kürtlerin birleşmesi ve bu birleşmeye Ruslar tarafından destek verilmesinin" istenmeyen bir durum olduğu sonucuna varmışlardır. Türkiye ve İran Kürtleri arasında kültürel olarak ortak bir noktanın olması nedeniyle birleştikleri takdirde yeni kavgalar doğacağı belirtilmiştir.

Abdülrezzak'ın da Rusya'daki Kürtler arasında propaganda yapması yasaklanmıştır. Talabani aşiretinin lideri Şeyh Muhammed Ali'nin Rusya'ya bir başvurusu olmuştur. Rusların İran'a girmesi durumunda Süleymaniye ve Kerkük'ün Rusya'ya katılması konusunda bir teklif sunmuştur. Rus yetkililer bu teklife de karşı çıkmışlardır. Kürtlere güvenilmemesi gerektiğinin, Kürtlerin her an başka bir politika izlemeye başlayıp Ruslara sırtlarını dönebileceklerinin altı çizilmiştir. Rusya'ya sırtını dönebilirler derken kasıt İngiltere'dir. Nitekim İngilizlerin Kürtler arasında Rusya karşıtı propaganda yaptıklarına dair belgeler var. Rusya'nın Van Konsolos Yardımcısı, Barzani'nin 1912 yılında İngilizlerle görüşüğünü yazmaktadır ki bu tarihte Kürtler Ruslardan da destek istemektedirler. Tüm bunlar Rusya'da Barzani'nin samimi olmadığına dair kanı oluşmasına neden olmuştur. Diğer bir konu da Kürt-Ermeni meselesidir. Rus Konsolos Yardımcısı Termen'in Kürt-Ermeni meselesine dair önemli notları vardır. Termen özellikle 1905-1908 yılları arasında Kürtler ve Ermenilerin nasıl karşı karşıya getirildiğini incelemiştir. Offeriv isimli başka bir Konsolos Yardımcısı ise Kürtlerin 6 yıl boyunca Van'da Ermenilere yaptıkları saldırıları kaydetmiştir. Son olarak şunu söylemek istiyorum. Güncel meseleler ele alınırken, meselelerin temeliyle dorudan ilgili olan tarihi kaynakların kullanılması çok önemlidir. Teşekkürler.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı: Teşekkürler.

Şimdi sözü RISI Kafkasya Araştırmaları Masası Uzmanı Evgeniy Bahrevskiy'e veriyorum.

Evgeniy BAHREVSKİY, RISİ Kafkasya Araştırmaları Masası Uzmanı:

Güney Kafkasya'daki Kürt nüfus çok fazla değil. Ama Kürtler kesinlikle Kafkasya halklarından biridir. Şu anki Büyük Kürdistan haritalarına Kafkasya toprakları da dahil edilmektedir. "Kafkasya Kürdistanı" terimi Kürt literatüründe devamlı olarak kullanılmaktadır. Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'daki Kürtlerin durumları birbirinden farklı olmakla beraber aynı zamanda genel olarak Kürtlerin sorunlarını yansıtmaktadır. Sovyetler Birliği'nde modern tarihteki ilk Kürt devleti hakkındaki konuşmalar 1921'de başlamıştır. 1923 Haziranı'nda Azerbaycan Cumhuriyeti İcra Komitesi'nin "Kızıl Kürdistan" isimli özerk bir cumhuriyet kurulması karar vardır. Başkenti Laçin şehridir. Bu özerk devletin nüfusunun yüzde 73'ten fazlasını Kürtler oluşturmaktadır. Bu devlete Ermenistan, Azerbaycan ve Nahçıvan'dan Kürtler

taşınmıştır. Kürtçe eğitim veren yüzden fazla okul açılmıştır. Kürtçe tiyatro vardı. Kürtçe kitaplar basılmıştır. "Sovyet Kürdistan" isimli bir gazete vardı. 1930 Temmuzunda Kürdistan Devleti tasfiye edilmiştir. Bu iller rayonlara çevrilmiştir. Ancak Kürdistan Rayonu kurulmamıştır. Kürt Devleti Kafkasya'da kısa süre kalmış olmasına rağmen bunu iyi analiz etmek lazımdır. Kızıl Kürdistan öncelikle Kürtler için sembolik bir mana taşımaktadır. Kısa süreli bile olsa bir devletleri olduğunu hep hatırlamaktadırlar. Bu olay etnik mobilizasyon açısından büyük önem taşımaktadır. Sovyetler içinde Kürt özerk yönetiminin kurulması, Kürtlerin Ortadoğu'daki pozisyonu kuvvetlendirmiştir. Kızıl Kürdistan ilk özerk Kürt Devleti olmuştur. Bu olay dünya Kürtleri içinde Sovyetler Birliği'nin önemini arttırmıştır. 1920'li yılların başında Türkiye'de birkaç önemli Kürt isyanı olmuştur. Bunlardan en önemlisi 1925 yılında Şeyh Sait isyanıdır. Bu isyan bastırıldıktan sonra Kemalistler Türkiye'de Kürtlerin olmadığı iddiasına başlamışlardır. Aynı zamanda Sovyetler Birliği'nde Kızıl Kürdistan varken Türkiye'deki Kürtler de buraya taşınmaya çalışmıştır. Kızıl Kürdistan dağıldıktan sonra resmi kayıtlara göre Azerbaycan'daki Kürtlerin sayısı hızla azalmaya başlamıştır. 1937 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde sadece 10 bin 800 Kürt olduğu tespit edilmiştir. 1926 yılındaki nüfus kaydına göre ise Azerbaycan'da yaklaşık 41 bin Kürt vardır. 1979 nüfus kayıtlarına göre Azerbaycan'da pratik olarak Kürtler yoktur. Aynı zamanda Ermenistan ve Gürcistan'daki Kürtlerin sayısı 3-4 kat artmıştır. Sovyetler Birliği'nin son nüfus sayımı 1989 yılında yapılmıştır.

Azerbaycan'daki Kürtlerin sayısı 12 binden biraz fazla gösterilmiştir. Bu Kürtlerin çoğu Kürtçe bilmemektedir. Bunun sebebi Azerbaycan'da net olarak izlenen asimilasyon politikasıdır. Yalnızca Kürtler değil, başka birçok halk da bu politikaya maruz kalmıştır. Aynı zamanda Ermenistan ve Gürcistan'da asimilasyon neredeyse hiç yoktu. Bunun sebebi ise Gürcistan ve Ermenistan'daki Kürtlerin Yezidi, Azerbaycan'daki Kürtlerin Müslüman ve Şii olması olarak yorumlanabilir. Dil asimilasyonundan sonra kültür asimilasyonu daha hızlı ilerlemektedir. Şu an bazı Azeri köylerinde birçok Kürt kelimesi kullanılmaktadır. Ancak bu insanlar kendilerini Azeri olarak tanımlamaktadır. Azeri-Kürtler için yeni bir zor durum ise Dağlık Karabağ mücadelesi olmuştur. 1991 yılında Sovyetler Birliği dağılmadan birkaç ay önce, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin merkez komitesine Kürt liderler çağırılmış ve onlara yeniden Kızıl Kürdistan kurulacağı söylenmiştir. Bu konu Azerbaycanlı yetkililer tarafından da onaylanmış, ancak yerine getirilmemiştir. Kızıl Kürdistan, Ermenistan ve Karabağ arasında bulunacak ve iki taraf arasında bir sınır oluşturacaktı. 1992 yılında Ermenistan, Kızıl Kürdistan konusundan faydalanmak istemiştir. Laçın şehrinde Kürt Devleti'nin yeniden kurulması deklarasyonu yapılmıştır. Aynı zamanda Laçın'de Kürt Kurtarıcı Hareketi'nin komutanlığı da kurulmuştur. Ancak tüm bu olaylardan bir sonuç çıkmamıştır. Kızıl Kürdistan'ın yeniden kurulmamasının en büyük sebebinin PKK olduğu söylenmektedir. Sonrasında ise Karabağ'daki savaştan dolayı Müslüman Kürtler ve Azeriler kullanılmaya başlanmıştır.

Şu an Kürtler, Azerbaycan'da sürgün edilen nüfusun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. 2009 yılının nüfus sayımına göre şuan Azerbaycan'da 6 bin civarında Kürt yaşamaktadır. Kürt hareketinin liderleri 200 bin Kürt olduğunu söylemektedir. Bunun yanında 2,5 milyon Kürt'ün Azerbaycan'da bulunduğunu söyleyenler de var. Ancak bağımsız uzmanlara göre Şu an Azerbaycan'da 50-60 bin civarında Kürt yaşamaktadır.

Şu an Azerbaycan'da Kürt meselesi çeşitli komplo teorilerinin esası durumundadır. Aliyev'in Kürt olduğu iddia edilmektedir. Bu konuda bazı deliller bulunmaktadır. Aliyev'in kardeşi tarafından doldurulan ve kendinin Kürt olduğu yazılı bazı resmi belgeler bulunmaktadır. Azerbaycan her zaman elit gruplar tarafından yönetilmiştir. Bu gruplar hemşerilik temelinde organize edilmektedir. Şu an Azerbaycan'daki Kürt gruplar çok güçlüdür. Bu isimlere örnek verecek olursak, Cumhurbaşkanı'nın ailesi, Acil Durumlar Bakanı, Devlet Petrol Şirketi Müdürü, Bakü Belediye Başkanı, Devlet Televizyon ve Radyosu Müdürü ve daha birçok isim var. 1996 yılında Azerbaycan'ın batı tarafına Türkiye'den 500'den fazla Kürt aile gelmiş. Bu ailelerin PKK ile ilişkileri olduğu iddia edilmiş ve Türkiye-Azerbaycan arasında sorunlar yaşanmıştır. Azeri milliyetçilerinin temsilcileri Aliyev için açıkça; "Aliyev PKK'yı destekliyor. Çünkü kendisi Kürt'tür" diyorlardı. Kürt meselesi sürekli olarak milliyetçi medyada tartışılmakta ve sürekli çeşitli iddialar çıkmaktadır. Örneğin orduda "Kürtçü" subayların olduğu söylenmektedir. Bu subaylar tüm Azerbaycan ordusunu kontrol

altına almaya çalışıyorlarmış. Gizli bir Kürt alayı varmış. Türkiye ve Irak'tan sürekli Kürtler getiriliyor ve Kürt nüfusu arttırılmış. Batı Azerbaycan ekonomisi Kürtlerin elindeymiş. Nahçıvan tamamıyla Kürtlerin devleti olmuş gibi. Son olay ise Aliyev'e karşı demokratik bir gösteri yapanlara müdahale eden polislerin Kürtçe konuşmasına dair kamera kayıtlarıdır. Ama aynı zamanda Kürt liderler, Kürtlerin asimile edildiğini, gazete dahi çıkarmadıklarını söylemektedir.

Ermenistan hakkında da birkaç şey söylemek istiyorum. Ermenistan Kürt kültürünün gelişmesiyle ilgili büyük rol oynamıştır. 1921 yılından itibaren Ermenistan hükümeti ilkokulda Kürtçe eğitim verileceğine dair kanun yapmış, Kürtçe ders kitabı çıkarılmıştır. 1930'lu yıllardan sonra Ermenistan'da 45 Kürt Okulu vardı. Kürtçe eğitim 1940 yılına kadar devam etmiştir. Ermenistan'da Kürt kültürünün gelişmesi çok önemliydi. 1980'li yıllara kadar Ermenistan tüm dünya Kürtlerinin kültür başkenti olarak kabul edilmekteydi. Ancak Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bu süreç yavaşladı. Kürtçe gazeteler ve radyolar yok olmaya başladı. Şu anda Ermenistan'da ayrı bir durum var. 40 bin civarında Kürt yaşamakta. Hemen hepsi Yezidi ve kendilerini Kürt değil, Yezidi olarak tanımlıyorlar. Artık Ermenistan'da Kurmanci konuşan ama kendini Yezidi olarak tanımlayan bir millet var. Teşekkürler.

КУРДСКИЙ ФАКТОР В СТРАНАХ ЗАКАВКАЗЬЯ

Курдское население Закавказья в настоящее время не столь велико.

Тем не менее, курды, несомненно, являются одним из кавказских народов, вносящим свой вклад в сложную этнополитическую ситуацию в регионе. На современных «проектных» географических картах ряд территорий Закавказья входит в состав «Великого Курдистана». Термин «Кавказский Курдистан» является общепринятым в курдской литературе. При этом положение и проблемы курдов в Грузии, Армении и Азербайджана сильно отличаются друг от друга, отражая всю сложность курдской проблематики в целом.

Исторические следы присутствия курдов в Закавказье относятся к достаточно древним временам. При этом, конечно же, этническая версия истории делает «курдскими» практически все известные государственные образования в регионе, начиная от Шумера до Персии. Например, войны начала 19-го века, в результате которых основные территории современных закавказских стран вошли в состав России, называются «русско-курдскими» войнами.

В X веке в Гяндже и её окрестностях правила курдская династия Шеддаидов. Массовое переселение 24 крупных курдских племён на территорию современного Азербайджана было осуществлено в 1587 году в период правления иранского шаха Аббаса. Ещё одна крупная волна переселения курдов в Закавказье относится к периоду 1 Мировой войны. Практически все эти переселенцы были язидами, именно их потомки ныне составля-

ют основную часть курдов Грузии и Армении.

Разговоры о создании первой в современной истории курдской автономной государственности в Закавказье интенсивно велись с 1921 года. В июле 1923 года решением ЦИК Азербайджанской ССР был образован Курдистанский уезд, позже преобразованный в округ, или Красный Курдистан со столицей в городе Лачин. Население автономии состояло из курдов более чем на 73%. В уезде стали переезжать курды из Армении, Азербайджана и Нахичевани. Там работало более 100 школ с преподаванием на курдском языке, училище по подготовке педагогических кадров, работал курдский театр, на курдском языке издавались книги, выходила газета «Советский Курдистан».

Уже 23 июля 1930 г. Курдистанский округ был упразднён в ходе административной реформы, когда вместо округов появились районы. Курдистанский район создан не был. Хотя курдская государственность на Кавказе просуществовала столь короткий срок, нельзя недооценивать важность этого явления. Не станем сейчас разбирать причины создания и упразднения Красного Курдистана – они кроются в сложных отношениях внутри треугольника Москва – Ереван – Баку.

Существование Красного Курдистана имеет, прежде всего, огромное символическое значение для курдского этноса. Советские курды всегда помнили о своей «мелькнувшей» в истории государствен-

ности, и это историческое явление является постоянно действующим фактором этнической мобилизации для курдов.

Создание курдской автономной государственности в составе СССР упрочило его позиции на Ближнем Востоке. Красный Курдистан фактически стал первой курдской административно-территориальной единицей в мире, и одно только это обстоятельство очень усиливало позиции СССР в среде курдов. Тем более что в начале 1920-х годов в Турции произошёл ряд курдских восстаний, крупнейшим из которых стало восстание 1925 г. под руководством Шейха Саида. Именно после подавления этого восстания кемалисты начали политику отрицания самого наличия курдов в Турции. А в СССР существовал Красный Курдистан, в который стремились перебраться курды из Турции.

После упразднения Красного Курдистана, начиная с 30-х годов 20 века, количество курдов в Азербайджане по данным переписей стремительно сокращается. Уже в 1937 г. в Азербайджанской ССР численность курдов составила 10,8 тыс. человек (при том, что по данным переписи 1926 г. численность курдов в Азербайджане составляла примерно 41 тыс.). В последующие годы XX века курды практически исчезли. Перепись 1979 года вообще не зафиксировала курдов в Азербайджане. Для сравнения отметим, что численность курдов в соседних Армении и Грузии по сравнению с серединой

20-х годов увеличилась в 3,5-4 раза. По последней переписи населения СССР 1989 г., численность курдов составила немногим более 12 тыс. человек по всему Азербайджану, подавляющая их часть не владела родным языком.

Причиной такого процесса представляется целенаправленная политика ассимиляции, которая проводилась в Азербайджане по отношению не только к курдам, но и к татам, талышам и другим народам. Ассимиляционные процессы в Армении и Грузии в это же время практически не шли. Это объясняется тем, что курды Грузии и Армении – езиды по вероисповеданию, тогда как курды Азербайджана по преимуществу мусульмане, значительная часть их – шииты. Языковая ассимиляция и общность культуры быстро приводят к стиранию этнических различий. До сих пор во многих азербайджанских сёлах в

ходу чисто курдские слова и выражения, хотя их жители себя потомками курдов не считают.

Новым тяжким испытанием для курдов Азербайджана стал армяно-азербайджанский конфликт вокруг Нагорного Карабаха в период распада СССР. Интересно, что всего за несколько месяцев до распада СССР, в марте 1991 года, в ЦК КПСС были вызваны лидеры курдской общины, и им было объявлено о планах по возрождению Красного Курдистана. Эти планы были согласованы с руководством Азербайджана, однако им не суждено было сбыться. Расчёт советского руководства был понятен. Красный Курдистан, расположенный между Арменией и Карабахом, мог стать разделительной полосой между конфликтующими сторонами. Дальнейший ход событий в Карабахе, после превращения конфликта в полномасштабную войну,

привёл к жёсткому изгнанию курдов-мусульман вместе с азербайджанцами из Нагорного Карабаха и семи сопредельных районов, оккупированных армянской армией. Курды составляют немалую часть беженцев в Азербайджане.

По переписи 2009 года в Азербайджане живёт чуть более 6 тысяч курдов. Лидеры курдского движения заявляют, что на самом деле их не менее 200 тысяч, также есть оценки явно фантастического характера – до 2,5 миллионов человек (из 8-9 миллионов общего населения страны). По некоторым экспертным оценкам численность курдов в Азербайджане ныне составляет 50-60 тыс. человек.

«Курдская тема» является основной для всякого рода конспирологических построений в Азербайджане. Гейдар Алиев, по сути, заново основавший азербайджанское государство в 1993 году, и в настоящее время являющийся центральной фигурой во всех государственных идеологических построениях, считается курдом по происхождению. По-видимому, эта версия имеет под собой основания.

Азербайджан традиционно управлялся и управляется элитарными группировками (кланами), консолидирующимися по признаку землячества. Курдские кланы обладают огромной властью. Помимо семьи президента, в них входят, в частности, влиятельный министр по чрезвычайным ситуациям Кемаледдин Гейдаров, руководитель Государственной нефтяной компании Ровнаг Абдуллаев, мэр Баку

Гаджибала Абуталыбов, начальник личной охраны президента Бейляр Эйюбов, председатель государственной телерадиокомпании Ариф Алышанов, руководитель крупнейшей в Азербайджане корпорации «Азерсун» Абдулбары Гезал, и многие другие.

В 1996 году в западные районы Азербайджана из Турции прибыли более 500 курдских семей. Скоро выяснилась их связь с террористической организацией Партией рабочих Курдистана (ПРК), что вызвало скандал в Азербайджане и обострение его братских отношений с Турцией. В 1998 году представители азербайджанских националистов, включая экс-президента А.Эльчибея, публично заявляли, что поддержка Гейдаром Алиевым ПРК объясняется тем, что он является курдом.

Курдский вопрос регулярно муссируется в националистических СМИ Азербайджана: сообщается о группировках офицеров-курдов, стремящихся взять под контроль армию, о существовании секретного «курдского батальона», предназначенного для борьбы с оппозицией, о переселении сотен тысяч курдов из Турции и Ирака, курдизации целых районов, захвате курдами всей экономики западной части страны и Нахичеванской автономной республики. Периодически появляются сообщения о наличии тыловых баз ПКК в Азербайджане. Огромный резонанс имел выложенный в сеть Интернет ролик, в котором показан спецотряд полиции, разгоняющий антиправитель-

ственную демонстрацию в Баку; при этом команды бойцам полиции отдаются на курдском языке.

При этом лидеры официальной курдской общины постоянно говорят об угрозе полной ассимиляции народа, о проблемах с изданием газеты, о полном отсутствии школ с преподаванием курдского языка. Отметим, что при утрате языка тюркоязычные курды не теряют в Азербайджане этнической консолидации и самосознания.

Курдская тематика в Азербайджане никогда не теряет актуальности. В сентябре 2013 года России был арестован бывший сотрудник МНБ Нахичеванской АР Ибрагим Мусаев, в частности заявивший, что власти Нахичевани занимаются поставками оружия курдским террористам в Турции.

Курды в Армении

Армения внесла огромный вклад в развитие курдской культуры и образования на курдском языке. В 1921 году правительство Армении приняло закон об обучении в начальной школе на курдском языке, тогда же вышло первое учебное пособие на курдском языке на основе армянского алфавита. В середине 1930-х гг. в Армении насчитывалось 45 курдских школ, преподавание в которых велось на курдском языке до 1940 года. В 1934 году в Ереване прошла первая Всесоюзная курдоведческая конференция. В 1941 году правительство Армении приняло решение перевести курдский язык на кириллицу. Курдская

кириллица, разработанная в 1946 году, использовалась среди курдов, живших в Армении, а также в других советских республиках до развала СССР.

Развитие курдской культуры в Советской Армении было столь важным фактором для курдов всего мира, что до 1908-х гг. Армения называлась «культурным центром всего 40-миллионного народа, не имеющего родины». Однако с распадом Советского Союза в Армении практически прекратилось развитие курдской культуры. Прекратили выходить газеты и радиопередачи, существовавшие более 50 лет. В последние годы культурная жизнь немного оживилась, стали вновь выходить курдоязычные СМИ.

Специфику курдскому фактору в Армении придаёт тот факт, что в начале 1990-х годов значительная часть курдов Армении потребовала называть их езидами, а не курдами. В 2002 году эта инициатива была утверждена Парламентом Армении. Езиды Армении и Грузии утверждают, что их предки были вытеснены из Османской империи в 19 веке курдами-мусульманами, поэтому, говоря на курманджи, они не хотят иметь ничего общего с курдами и Курдистаном.

В настоящее время курдов в Армении проживает около 40 000 человек, из которых только около 1000 мусульман. Это самое крупное этническое меньшинство страны, хотя оно составляет около 1%. Остальные меньшинства – русские,

греки, ассирийцы составляют доли процента.

Курды в Грузии

Основная масса курдов мигрировала в Грузию с 1915 по 1922 гг. В 1944 году значительная часть курдов Грузии вместе с турками-мехетинцами были выселены в Среднюю Азию. Потомки этих ссыльных и составляют ныне курдскую диаспору в Казахстане (около 25000 человек) и в Киргизии (около 14000 человек).

С 1950-70 гг. грузинские курды жили в основном в Тбилиси и других крупных городах, заняв экономическую нишу, связанную с неквалифицированным трудом. Вследствие религиозных особенностей езиды были не склонны к получению высшего образования. С конца 1970-х годов в Грузии развивается курдская этническая культура, появляются СМИ, театр на курдском языке.

После бурных событий в Грузии в постсоветский период значительная часть курдов переехала в РФ. Сейчас количество курдов в Грузии оценивается по-разному: от 6 до 20 тысяч человек. По оценкам специалистов, курдская диаспора Грузии «неорганизована, политически индифферентна и в большинстве своем малообразованна».

Однако имеется одна сфера деятельности, в которой грузинские курды представлены весьма широко, и их представители имеют большую известность по всему постсоветскому пространству. Речь о криминальном мире. Убийство января

этого года в Москве Деда Хасана (Аслана Усояна) на несколько дней стало темой номер 1 для СМИ по всему СНГ. По мнению криминологов сейчас клан Усояна, курды-язиды, выходцы из Грузии, являются наиболее мощной преступной группировкой в России.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Teşekkür ederiz. Şimdi sözü ORSAM Ortadoğu Uzmanı Oytun Orhan'a veriyorum.

Oytun ORHAN, ORSAM Ortadoğu Uzmanı:

Teşekkür ederim. Suriye Kürtleri, Suriye'deki iç savaş öncesine kadar, bölge Kürtleri arasında en zayıf halka olarak değerlendirilmekteydi. Ancak Suriye'de yaşanan gelişmelerden sonra bağımsız bir bölge devleti oluşturma yolunda ilerleyen bir halkla karşı karşıya kalmış durumdayız. Suriye Kürtlerinin en zayıf halka olarak görülmesi nedeniyle bu alanda yapılan çalışmalarda da önemli eksiklikler vardı. Bu nedenle öncelikle Suriye Kürtlerinin genel görünümünü ortaya koyacak ve bugünü anlamamıza yardımcı olacak bazı verilerle başlamak istiyorum.

Suriye'de ayaklanma sonrası iç ve dış göçlerle birlikte nüfus rakamlarında önemli değişiklikler yaşandı. Ancak ayaklanma öncesi Suriye'nin toplam nüfusu 23 milyon civarındaydı ve Kürtlerin bu nüfustaki oranlarının yüzde 8-10 arasında olduğu tahmin ediliyordu. Bu oran yaklaşık 2,5 milyon

Kürt kökenlinin Suriye'de yaşadığını göstermekteydi. Coğrafyaya bakacak olursak Suriye Kürtlerinin birbirinden kopuk bir şekilde tüm Türkiye-Suriye sınır hattı boyunca yaşadığı görülmektedir. Kuzeydoğuda Irak'a yakın Cezire bölgesinde, ortada Kobani bölgesi ve batıda da Afrin bölgesi olmak üzere üç temel bölgede yaşadıklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla Irak Kürtlerinden farklı olarak coğrafyalarının bir bütünlük arz etmediğini ve herhangi bir vilayet içerisinde çoğunluğu oluşturamadıklarının altını çizmek isterim. Bahsedilmesi gereken bir di-

ğer olgu Suriye Kürtlüğünün Türkiye Kürtlüğünün bir devamı olduğudur. Bu hem coğrafi hem tarihsel hem kültürel hem de siyasi açıdan tanımlanabilir. Coğrafi anlamda baktığımızda Suriye'deki Kürt köy ve kasabalarının birçoğu Türkiye'deki Kürt köy ve kasabalarının devamı ya da aynısıdır. Sadece çizilen bir sınır sayesinde ikiye bölünmüş aynı köy ve kasabadan bahsediyoruz. Hatta Suriye ve Türkiye bu yerleşim yerlerine Arapça ve Türkçe i-

simler vermiş olmakla birlikte oradaki yerel halk her iki tarafta da köy ve kasabaları aynı Kürtçe isimle adlandırmaktadır. Suriye Kürtlerinin önemli bir kısmı 1920-30'larda Türkiye'de yaşanan isyan hareketleri sonrasında Türkiye'den kaçan Kürtlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla Suriye'deki Kürt meselesi ve Türkiye'deki Kürt meselesi tamamen iç içe geçmiştir ve birbirinden bağımsız konular olarak değerlendirilemez. Suriye Kürtlerinin siyasi görünümüne bakacak olursak; hem çok parçalı bir yapıyı hem de tek bir siyasi hareket tarafından domine edilen Kürt hareketiyle karşı karşıya kalırız. Yaklaşık 20'nin üzerinde Suriye Kürt partisi olmasına rağmen pratikte sadece PKK'nın 2003 yılında Suriye kolu olarak kurduğu PYD'nin tüm Suriye Kürtlerini domine ettiğini ve diğer tüm siyasi hareketlere üstünlük sağladığını görmekteyiz. PYD'nin Suriye Kürtlerini domine etmesinin en önemli faktörü YPG adında bir askeri kanadının olmasıdır. PYD'nin bu gücüne karşılık diğer tüm Suriyeli Kürt partilerinin, ayaklanma başladıktan sonra, PYD'ye karşı denge oluşturmak için Kürt Ulusal Konseyi adında bir çatı oluşumuna gittiğini görüyoruz. Ancak 15 partinin bir araya geldiği bu oluşum dahi ne finansal açıdan ne halk desteği açısından ne de askeri anlamda PYD'ye denge oluşturma kapasitesine sahip değildir. Suriyeli Kürtler arasında bir çatışmayı önlemek için Barzani aracılığıyla PYD ve Kürt Ulusal Konseyi'nden temsilcilerin yer aldığı 10 kişilik Yüksek Kürt Konseyi adıyla bir yapı oluşturulmuştur. Bu Konsey 5'i PYD'den 5'i diğer Kürt partileri temsilcilerinden olmak üzere 10 kişiyle tüm Suriyeli Kürtleri temsil ettiğini savunmaktadır. Suriye'de Mart

2011'de ayaklanma başladıktan sonra Kürtlerin nasıl bir pozisyon aldığına bakacak olursak; PYD'nin ifadesiyle, üçüncü yol olarak tanımlanan, ne rejimle ne muhalefetle hareket etmemek, kendi yollarını izlemek şeklinde bir strateji belirlediklerini görüyoruz. Bu stratejinin özü Suriye'de yaşanan iç savaşın Arapların kendi içinde bir çatışma olduğu, dolayısıyla Kürtlerin bu durumu bir fırsat olarak değerlendirip askeri, siyasi ve ekonomik anlamda altyapılarını güçlendirmeleri ve çatışmanın dışında kalıp Kürt bölgelerinin yıkımını engelleyecek şekilde tarafsız bir pozisyon almaktır. Kürtler, PYD önderliğinde asayiş adı altında iç güvenlik birimlerini, YPG adı altında askeri kanatlarını oluşturdular. Seçimler gerçekleştirip sivil idarecilerini seçtiler. Yerel parlamentolarını oluşturdular. Okullar kurarak kendi bölgelerinde Kürtçe eğitime başladılar. Dolayısıyla fiili anlamda bir özerkliğe ulaşmış oldular. 19 Temmuz 2012 tarihi Suriyeli Kürtler açısından bir dönüm noktasıydı. Suriye rejimi ya bilinçli bir şekilde ya da zorunluluk nedeniyle Kuzey Suriye hattındaki tüm güçlerini çatışmanın daha da yoğunlaştığı merkeze çekerek, buradaki kontrolü PYD'ye bırakmıştır. Bu bir taraftan Suriye Kürtleri açısından fiili otonom bölgelerini oluşturmuş olmaları nedeniyle çok önemli bir kazanımdır. Diğer taraftan ise o döneme kadar uyguladıkları üçüncü yol politikasının artık uygulanamaz hale gelmesi anlamını taşımaktadır. Çatışmalar artık Araplar ve Kürtler arasında da yaşamaya başlamıştır. Kürt bölgelerinin çatışma alanına dönüşmesindeki en önemli neden Kürtlerin yaşadıkları coğrafyanın birkaç açıdan stratejik öneme sahip olmasıdır. Özellikle petrol

alanları, sınır kapıları ve sınır kaçakçılığı başlıkları altında değerlendirilebilir. Bu konulardaki rekabet nedeniyle muhalif gruplar ve Kürtler çatışma içerisine girmeye başladılar. Bu da ilk aşamada YPG ve Özgür Suriye Ordusu, daha sonraki aşamada Suriye'deki muhalefet içinde giderek güçlenen El Kaide bağlantılı radikal İslamcı gruplarla YPG arasında halen devam eden çatışmaları gündeme getirdi. Bu değişimin Suriye Kürtleri açısından iki önemli sonucu oldu. İlk olarak Suriye Kürt yerleşim yerlerindeki güvenlik durumu tamamen dağıldı. Bu da Suriye Kürtlerinin şu anki rakamlara göre yaklaşık yüzde 20'sinin kitlesel göçe maruz kalmasına neden oldu. Yüzde 10'u Irak'ın Kürt bölgesine, yüzde 10'u da Türkiye'ye olmak üzere göç ettiler. Bu rakamın Suriye'deki istikrarsızlığın daha uzun süreceği varsayılarak önümüzdeki dönemde artması beklentisi var. Bunun anlamı; Suriye Kürt coğrafyasında önemli bir demografik değişim yaşanıyor. İkinci önemli sonuç zaten güçlü olan PYD'nin Suriyeli Kürtleri temsil noktasında tek hakim güç olarak ortaya çıkmasına neden oldu. Suriye Kürt halkını dış tehditlere karşı koruyabilecek yegane gücün PYD'ye bağlı YPG olduğu anlaşıldı. Tüm Kürt hareketleri PYD etrafında birleşti. Bu da Türkiye'nin Barzani üzerinden dengeleme politikalarının başarısızlığına işaret etmektedir.

Üçüncü başlık olarak Türkiye'nin Suriye Kürtlerine bakışına değineceğim. Suriye'de ayaklanma başladıktan sonra Türkiye'nin Suriye Kürtlerine yönelik temel yaklaşımı iki temele dayanıyordu. Bu politikanın birinci ayağı PYD'ye yoğunlaşmaktan ziyade Suriye genelinde Esad rejimine karşı yü-

rütülen mücadeleye yoğunlaşmak ve merkezde rejimi yıktıktan sonra kuzeydeki meselenin rahat halledileceği yaklaşımıydı. Bu da Suriye rejiminin yıkılacağı, yeni kurulacak rejimin Arap milliyetçisi olacağı, Suriye Kürtlerinin bağımsızlık taleplerine karşı çıkacağı ve en önemlisi yeni siyasi yapının Türkiye'ye yakın olup, Türkiye'yle birlikte hareket edeceği varsayımlarına dayanıyordu. Politikanın ikinci ayağı ise PYD'ye karşı Barzani üzerinden bir denge oluşturma çabasıydı. Ancak gelinen noktada açıkça görüleceği şekilde bu iki politika da çökmüş durumdadır. Ortada bir hafife alma ve yanlış hesap vardır. Dolayısıyla Türkiye'nin hesaplarının aksine PYD her geçen gün giderek güçlendi. Belli bir aşamadan sonra Türkiye'nin Suriye Kürtleri politikasında bir değişim yaşandı. Türkiye sahadaki realiteyi kabul etmek durumunda kaldı ve yeni bir bakış geliştirdi. İkinci olarak Türkiye'nin içeride yürüttüğü barış sürecini Türkiye'yi PYD ile ilişkiler konusunda farklı davranmaya itti. Çünkü "PYD=PKK" olmasa bile büyük ölçüde PKK'ya bağlı ve onun tarafından finanse edilen, makro düzeydeki tüm kararları Kandil tarafından alınan bir yapıya sahip. Dolayısıyla Türkiye kendi içinde bir taraf ile çözüme ulaşma çabası içerisindeyken, topraklarının dışındaki grup ile çatışmaya girmesi birbiriyle çelişecekti. Dolayısıyla bu durumda Türkiye'nin PYD'ye tavırında bir değişim meydana getirdi. Bu durum Suriye ve Türkiye Kürtleri arasındaki bağlantının da bir sonucu. Zaten BDP ve PKK liderlerinin yaptıkları açıklamaya baktığımızda, sürekli olarak Suriye'deki meselenin çözüm sürecinden bağımsız olmadığını dile getirdiklerini görmekteyiz. Bu politika değişikliğinin iki sonucu

vardı. Birincisi söylem düzeyinde bir değişiklik yaşanmaya başladı. İkincisi PYD lideri Salih Müslim Muhammed İstanbul ve Ankara'da Türk yetkililer tarafından ağırlandı. Türkiye çözüm süreci nedeniyle PYD ile görünür düzeyde ilişkileri düzeltme çabası içinde gözükse bile pratikte radikal bir değişimin olmadığını söyleyebiliriz. Türkiye açısından sorun burada Kürt özerk bölgesi kurulmasından ziyade bu bölgenin PKK'nın uzantısı tarafından kontrol edilecek olmasıdır. Türkiye, bu durumun içeride PKK'ya karşı yürüttüğü mücadelede konumunu zayıflatacağı çekincesi taşımaktadır. Son olarak Anna Hanım'ın sunumunda katılmadığım bir bölüme değinmek istiyorum. Kendisi Başbakan Erdoğan'ın da Suriye'deki Kürt bölgesini kabullendiğini ve eğer yeni Suriye parlamentosu buna onay verirse Türkiye'nin de bunu kabulleneceğini söyledi. Bu esasında Türkiye'nin ve hükümetinin de halen bir Kürt özerk bölgesi istemediğinin işaretidir. Şunu herkes biliyor ki yeni Suriye parlamentosu hiçbir zaman orada bir Kürt özerk bölgesini kabul edecek tarzda olmayacaktır. Zaten "Şuan böyle bir bölge kurulamaz. Hele bir yeni parlamento kurulsun o zaman bakarız" yaklaşımı Suriye muhalefetinin yaklaşımıdır. Yani Erdoğan'ın bu ifadesi Kürt Özerk Bölgesi'ni kabullendiği anlamına gelmemektedir. Teşekkür ederim.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Teşekkür ederiz. Sıradaki sunum ORSAM Ortadoğu Danışmanı Arif Keksin tarafından yapılacak. Buyurun hocam.

Arif KESKİN, ORSAM Ortadoğu Danışmanı:

Son dönemde bölgede Kürt milliyetçilerinin birlikte hareket etme eğilimi var. Bu İran, Suriye, Irak ve Türkiye'deki Kürtleri kapsayacak bir birlikteliktir. Kendi aralarındaki çatışmaları bırakıp, bir ortaklık üzerinden hareket etme planı vardır. Bu durum Türkiye dahil bir çok yerde Kürt milliyetçiliğinin siyasi olgunluğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak ben bu yorumun eksik olduğunu düşünüyorum. Kürt milliyetçiliğindeki bu stratejik değişim bölgede yaşanan değişimin bir ürünüdür. Değişimi değerlendirmeye katmadan süreci anlamamız mümkün değildir. Kürtlerin olduğu dört ülkeyi göz önüne alacak olursak (Irak, Türkiye, İran ve Suriye) bu ülkelerde Kürt milliyetçiliğine karşı hep birlikte hareket edilmekteydi. Ancak şu anda bu dört ülkenin Kürt milliyetçiliğine karşı birlikte hareket etme olanakları kalmamıştır. Irak'ta bölgesel bir Kürt yönetimi kurulmuş, Suriye'de merkezi hükümet sarsılmış, kuzeyde PYD öneimli bir güç kazanmış, Türkiye hem bölgedeki Kürtlere hem de içerdeki

Kürtlere tavrını değiştirmiştir. Yani günümüzde bu dört ülkenin Kürt milliyetçiliğine karşı bir araya gelme ihtimali yoktur. Bu ayrışma Kürt milliyetçiliği açısından bir dönüm noktası olmuştur. Örneğin İran, kendi içindeki Kürt milliyetçiliğini bastırmış, ancak diğer ülkelerdeki Kürt hareketlerini desteklemiştir. Bu durum diğer ülkeler için de geçerlidir. Bu tavır Kürt milliyetçiliği içerisinde çeşitli itilaflara ve çatışmalara yol açmıştır. Şu anda böyle bir olanak bulunmamaktadır. Bu dört ülkenin içinde eski pozisyonunu koruyabilen tek ülke İran'dır. İran ne kendi içinde Türkiye'de başlatılan değişimi başlatmış, ne Suriye ne de Irak gibi bir duruma gelmiştir. Bu nedenle şu anda Kürt milliyetçiliğinin en kötü durumda olduğu ülke İran'dır.

İran'da yaklaşık 6 milyon Kürt bulunmaktadır. Bu rakam genel nüfusun yüzde 7-8'ine denk gelmektedir. 6 milyon olan Kürt nüfusu Sünni ve Şii olarak ayrılmaktadır. Bu rakamın yüzde 70'i Sünni, yüzde 30'u Şii'dir. Kürtlerin Şiiliği ve Sünniliği, merkezle yani Tahran'la olan ilişkilerini ciddi biçimde etkilemektedir. Örneğin Şii bir Kürt, bakan ya da vali olabilirken, Sünni bir Kürt bu imkanlara sahip değil. Bu nedenle asimilasyon süreci Şii Kürtlerin içerisinde daha fazla, Sünni Kürtlerin içinde daha azdır. İran'daki Kürt milliyetçiliği dinamizmi de Sünni Kürtlerin içerisinde ortaya çıkmaktadır. Kürtlerin Sünni oluşu onların tarihsel olarak sürekli dışlanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu nedenle Kürt milliyetçi hareketinin tarihi çok eskilere dayanır. Kürt milliyetçiliğinde 20. yy'ın başında İsmail Simko'nun kurduğu Mahabad Cumhuriyeti'nden günümüze kadar uzanan bir hat

vardır. Kürtler özellikle 1979 İslam Devrimi'nden sonra belli hakları elde edebileceklerini düşünmüşlerdir. Bu nedenden dolayı devrim sürecine aktif katılmışlardır. Devrimin hemen sonrasında muhtariyet peşinden gitmişlerdir. Merkezi yönetimin Kürtlerin muhtariyet isteğini kabul etmemesi nedeniyle merkezi yönetim ve Kürt milliyetçileri arasında çatışma çıkmıştır. Bu çatışma öyle derindi ki İran'daki Kürdistan bölgesi "savaş bölgesi" olarak tanımlanmaktaydı. İran'daki, Kürt milliyetçiliğinin silahlı mücadelesi 1991 Birinci Körfez Savaşı'na kadar devam etti. Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra İran'da silahlı mücadele eden Kürt milliyetçiliği mücadelenin boyutunu biraz düşürdü. Bunun en önemli nedeni İran ve Irak arasında yaşanan itilaftır. İran, Irak'ta merkezi yönetime karşı Irak Kürtlerini desteklemiştir. Birinci Körfez Savaşı'ndan sonraki süreçte Irak Kürtleri, İran Kürtleri'nden silahlı mücadeleyi bırakmalarını, siyasi mücadeleye başlamalarını istemişlerdir. Bu istek sonucunda İranlı ve Iraklı Kürtler arasında bir görüşme dahi oldu. İran İslam Cumhuriyeti, 1992 yılında Berlin'de Mykonos Restaurant'ta İranlı Kürt milliyetçilerle görüşmek istemiştir. Yani o yıllarda merkezi hükümet ve Kürtler arasında bu derece bir siyasi yakınlaşma olmuştur. Bu süreç 1997 yılında Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanı olmasıyla hız kazandı. Hatemi'nin demokratik birleşme söylemiyle Kürtler daha fazla hak kazanacaklarını düşündüler. Hatemi döneminde Kürt milliyetçiliği büyük bir siyasi güç kazandı. Hatemi'nin gitmesiyle Kürt milliyetçiliğinin umutları da yok oldu. Bu yok oluş silahlı mücadeleye geri dönme ihtimalini de yarattı. PJAK'ın ortaya çıkışı tam olarak bu

tarih denk gelmektedir. Hatemi'nin Kürtlerde yarattığı umut ve hayal kırıklığı PJAK'ın siyasi anlamda zemini oluşturdu. Mahmud Ahmedinecad Dönemi'nde Kürtlerin yeniden umutlanma olanakları olmadı. Hasan Ruhani döneminde ise umutlar yeniden filizlendi. Ruhani hem Sünniler hem de Kürtlerle ilgili bazı iyileştirmeler yapabileceğini söyledi. 1979 yılından günümüze kadar ilk defa etniklerle ilgili bir cumhurbaşkanı yardımcılığı açıldı. Bu makamın amacı İran'daki etnik grupların sorunlarını tanımlamak ve bu sorunlara çözüm aramaktır. Az önce söylediğim gibi İran, Kürt milliyetçiliği konusunda herhangi bir taviz vermediğinde, Kürt milliyetçiliği bölgede önemli mevziler kazanacaktır. Bu durum ise hem İran'daki Kürtlerin üzerinde ciddi bir baskı oluşturmakta, onları daha fazla hak istemeye yönlendirmekte hem de İran rejiminin üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Şu anda İran Kürt milliyetçiliği konusunda tam anlamıyla açmaza girmiştir. Ne Suriye, ne Irak ne de Türkiye ile gereken işbirliğini yapamamaktadır. İranlı Kürtler konusunda da geri adım atmak istememektedir. İran'da 90 dil ve lehçe konuşulmaktadır. Türklerin, Belucilerin ve Kürtlerin durumları siyasi süreci ciddi şekilde etkilemektedir. İran, Kürtler konusunda herhangi bir değişime giderse; Türkler, Araplar ve Beluciler konusunda da değişime gitmek zorunda kalacaktır. Bu anlamda da devletin kimliğini yeniden gözden geçirmelidir. İran içerisinde ciddi manada bir etnik milliyetçilik vardır. Hem Fars milliyetçiliği yükselmekte hem Kürt, Türk, Beluci ve Arap milliyetçiliği yükselmektedir. İran, coğrafi olarak kendisini bu milliyetçiliklerin tehdidi altında hissetmektedir. İran'daki Türkler, Azerbaycan ve

Türkiye ile sınırdışlar. Türkmenler, Türkmenistan'la sınırdışlar. Beluciler, Afganistan ve Pakistan Belucileri ile sınırdışlar. Kürtler, Irak Kürtleri ile sınırdışlar. Araplar ise Körfezdeler. İranlılara göre dışarıdan İran'ı bölme amacını taşıyan büyük bir eğilim var. Saydığım etnik grupların hem yerleşim yerleri, hem nüfus sayıları hem de komşularının kendi etnik gruplarından olmaları İran'ı ciddi biçimde korkutmaktadır. Şunu da unutmamak gerekir. İran, Kürt milliyetçiliğini önceki dönemlerde kullandığı gibi kullanmamaktadır. Artık Irak'taki Kürtler İran'ı gerektiği kadar dinlememekte ve Türkiye'deki Kürtler ise İran'la aralarına mesafe koymak istemektedir. Bu noktada İran'ın düşündüğü şudur ki; Irak'ta merkezde Şiiler olduğu için, istediklerimizi Şiiler arasında yapabilir ve Kürtlere çok fazla ihtiyaç duyamayabiliriz. Ancak hem bölgedeki gelişmeleri hem de İran içerisindeki gelişmeleri hesaba katacak olursak şu soruyu sormak gerekir. İran rejimi nereye kadar direnebilir? Toplumdan gelen değişim dalgasını nereye kadar bastırabilir? Teşekkür ederim.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Teşekkür ederiz. Şimdi sözü RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı Dr. Vladimir İVANENKO'ya veriyorum.

Dr. Vladimir İVANENKO, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı:

Öncelikle burada olmaktan büyük mutluluk duyduğumu belirtmek isterim. Bu mutluluğumun sebebi hem

Türkiye'yi ilk defa görüyor olmam hem de İran'da konsolosluk yaptığım için konuya olan ilgim dahilinde konuşmalar olması.

İran'ın Kürt politikası iktidarda bulunan kişilere bağlı olarak belirlenmektedir. Muhafazakarlar iktidarda bulunduğu sürece İran Kürtlerine karşı bir baskı olduğunu görmekteyiz. Reformcular iktidara geldiğinde ise söz konusu baskıların azatlığı bir dönemle karşılaşılıyor. Şimdi ise Tahran ve İranlı Kürtler arasında bir denge oluşmuş durumda. Ama bunun yanında İran hükümeti Kürtlerin hükümet karşıtı yaptıkları gösterileri sert ve acımasız şekilde bastırmaktadır. Diğer taraftan ise İran'da Kürt siyasi sınıfın oluştuğu görülmektedir. Bu sınıf Kürtlerin yaşadıkları coğrafyada kontrolü ellerinde tutmakla yetinmektedir. Ben muhafazakarların Kürtlere karşı baskı uyguladıklarını söyledim. Ancak Mahmud Ahmedinecad'ın son döneminde bu politikada da değişiklikler olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde İran Kürdistanı'nda sosyo-ekonomik

reformları öngören bir program başlatıldığını, bölgede serbest ekonomi alanlarının kurulduğunu ve yine bu bölgeye bazı imtiyazların sağlandığını da bilmekteyiz. Az önce Arif Bey Tahran'ın Kürt kartını kaybetmeye başladığını söyledi. Ben bu görüşe katılmıyorum. Söz konusu reformlarla Kürtlerin yaşadıkları bölge ekonomik açıdan güçlendirilmektedir. 500'ten fazla İranlı şirket Irak Kürdistanı'nda faaliyet göstermektedir. İran'ın çevresindeki durum da son derece karmaşıktır. Bu karmaşa PJAK gibi örgütlerin merkezi hükümetle sorunlar yaşamasına neden olacaktır. İran'ın Irak Kürdistanı politikasının İsrail gizli servisinin de gözetimi altında olduğunu söyleyebiliriz. İran karşıtı bir ortamın oluşmasına örnek olarak; İran'a karşı askeri operasyon geliştirilme ihtimalinin zirvede olduğu bir dönemde Al Faran adlı örgüt mensuplarının Pakistan'dan Gürcistan'a geldiğini görmekteyiz. Bu örgüt üyelerinin bir kısmı Kürtlerden oluşmaktadır. İran'a karşı askeri bir müdahale olması durumunda söz konusu örgütün üyelerinin Irak, Gürcistan ve Azerbaycan topraklarından İran'a müdahale etmeleri bekleniyordu. Amerika Kürt kartını aktif olarak kullanmak istemektedir. Büyük Kürdistan projesini yalnızca Amerika değil, aynı zamanda Basra Körfezi ülkelerinin yöneticileri de kullanmaktadır. Bir dış müdahale olmadan İran Kürtlerinin söz konusu mücadeleyi özerklik seviyesine çıkarmaları mümkün değildir. Bu nedenle Tahran yönetimi Kürt meselesine ve Kürtlerin dış güçlerle münasebetine önem veriyor. Diğer taraftan Kürt sorunu ile ilgili bölgesel güçlerin tutumu buradaki devletlerin yıkılmayacağına da bir işarettir. Teşekkürler.

V. ИВАНЕНКО КУРДСКИЙ ВОПРОС В ИРАНЕ: ВНУТРИ- И ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМЫ

В Иране курдский вопрос на протяжении многих лет остается одной из наиболее болезненных внутриполитических тем. При этом на состояние проблемы внутри ИРИ заметный отпечаток накладывает внешний фактор, в том числе положение в соседних Турции, Ираке и Сирии, а также позиция внерегиональных игроков, прежде всего США. Политика Тегерана в отношении иранских курдов в разное время претерпевала трансформации от силового решения до попыток установления не прямых контактов с курдской оппозицией с целью начала переговоров по курдской проблеме, поощрения активности курдов в местных и центральных органах управления. На территории ИРИ деятельность курдских партий запрещена, поэтому интересы курдов Ирана представляют несколько политических групп, базирующихся в соседнем Ираке.

На настоящем этапе взаимоотношений Тегерана с иранскими курдами между сторонами достигнут некий баланс. Власти ИРИ, постоянно держа деятельность курдских сепаратистов в поле зрения, прибегают, в основном, к «точечным» карательным акциям против их боевых подразделений. В свою очередь курдские сторонники политического урегулирования довольствуются фактическим контролем

над рядом населенных курдами территорий. Параллельно с силовыми методами борьбы с курдским сепаратизмом Тегеран проводит широкомасштабную программу по социально-экономическому развитию Иранского Курдистана, включающую создание в провинции Курдистан особой экономической зоны и льготного режима инвестиций на всей территории ИК. На положении иранских курдов весьма благоприятно сказывается сближение ИРИ с Иракским Курдистаном. На положении иранских курдов весьма благоприятно сказывается сближение ИРИ с Иракским Курдистаном. В настоящее время уже свыше 500 иранских компаний ведут свой бизнес в Курдистанском регионе Ирака.

География деятельности курдов-автономистов ограничена, преимущественно, провинциями Западный Азербайджан, Курдистан, Керманшах и Илам. Основными их целями являются дестабилизация ситуации в Иране, создание условий для падения нынешнего режима, а также подпитка сепаратистских настроений в Иранском Курдистане. Данная деятельность осуществляется под лозунгами создания «единого независимого Курдистана», «демократизации Ирана», «освобождения иранских курдов от гнета мулл» и «федерализации Ирана». Для реализации заявленных планов партии «Пежак», «Кумеле» и Демократическая партия иранского Курдистана проводят акции по организации беспорядков среди иранских курдов, созданию в населенных ими районах атмос-

феры, нестабильности и недоверия к властям, а также осуществляют теракты против представителей государственных и силовых структур, вербовку местных граждан в свои ряды. Курдские группировки создают запасы оружия, боеприпасов и продовольствия, временные перевалочные базы в горных районах.

При участии курдских печатных и электронных СМИ, распространяемых с территории Ирака, среди иранских курдов ведется пропагандистская работа с упором на право создания собственного независимого государства. Новым моментом в деятельности курдских антииранских группировок стала регулярная координация усилий «Пежак», «Кумеле» и ДПИК, в то время как раньше курдское движение было расколото и различные организации вели между собой идеологическую борьбу, переходившую в вооруженное противостояние.

Вместе с тем, сам Тегеран достаточно активно задействует курдские группировки для достижения собственных целей, уже в региональном масштабе. Так, поддержание тесных связей с руководством иракского Курдистана входит в число приоритетов политики Ирана в отношении Багдада. Эта задача рассматривается Тегераном в качестве ключевого фактора обеспечения присутствия Ирана в Ираке, столь же важного, как и укрепление альянса двух стран по линии шиитской солидарности. Помимо этих соображений, пристальное

внимание Ирана к иракскому Курдистану обусловлено активностью израильских и других спецслужб, вербующих иранских курдов для разведывательно-диверсионной деятельности против ИРИ. К примеру, в ноябре-начале декабря 2011 года было зафиксировано прибытие из Пакистана в Грузию группы членов радикальной суннитской террористической организации «Аль-Фаран», состоявшей из иранцев и курдов. В случае развития событий вокруг Ирана по военному сценарию их предполагалось использовать для организации с территории Ирака, Грузии и Азербайджана операций «Аль-Фарана» по дестабилизации ситуации в Иранском Курдистане.

Курдскую карту разыгрывают в отношении Ирана и США. Идея о создании «Великого Курдистана» является важнейшей частью американской доктрины «Большого Ближнего Востока». В реализации этого проекта заинтересованы также Саудовская Аравия и другие монархии Персидского залива, которые хотят расчленения Ирака, Сирии, Ирана и Турции. Вашингтон активно разыгрывает «курдскую карту» в регионе и намерен использовать курдов как «пятую колонну» для усиления давления на правящие режимы, прежде всего в Сирии и Иране. Так, «Пежак» на постоянной основе используется Вашингтоном на антииранском направлении (хотя в самих США группировка «Пежак» включена в список террористических организаций с февраля 2009 г.). В принципе, это та же двойственная ли-

ния США, в контексте которой они поддерживают Аль-Каиду в Сирии и воюют с ней в Афганистане.

Курды же, наученные горьким опытом, когда западные страны провоцировали их на вооруженные выступления в Ираке, Сирии, Иране, других странах, а затем теряли к ним интерес и бросали на произвол судьбы, не спешат втягиваться в новые американские игры и предпочитают самим решать свои проблемы преимущественно мирным путем.

Лидеры Иракского Курдистана регулярно встречаются с представителями всего спектра политических партий иранских курдов. Они являются как бы посредниками в выстраивании отношений иранского руководства с курдской оппозицией, которая представляет собой конгломерат политических партий, придерживающихся в основном сходных общих лозунгов, но принадлежащих к различным течениям и идеологическим платформам.

Как представляется, без целенаправленной внешней поддержки курдский сепаратизм в Иране не имеет перспектив выйти за рамки вялотекущей борьбы за предоставление прав автономии. Это является в основном следствием взвешенной внутренней политики властей ИРИ, в результате которой социальная база радикально-националистических группировок постоянно сокращается. Кроме того, дополнительными ослабляющими курдское оппозиционное движени-

e faktörleri являются разобщенность курдских сепаратистов и их зависимость от внешней «подпитки». Важно и то, что четыре региональных государства со значительным курдским населением (Турция, Иран, Ирак и Сирия) выступают единым фронтом против движения за создание независимого Курдистана.

Такие подходы являются гарантией против реализации стратегической линии США, направленной на сепарацию больших суверенных государств их дробление на этнические анклавы и, в итоге, на общее политическое и экономическое ослабление, как это случилось с бывшей Югославией и грозит Афганистану.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Teşekkür ederiz. Şimdi sözü ORSAM Ortadoğu Uzmanı Bilgay Duman'a veriyorum.

Bilgay DUMAN, ORSAM Ortadoğu Uzmanı:

Ben konuşmamda Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ndeki gelişmelerin bölgeye olan etkilerini değerlendirmeye çalışacağım. Bu değerlendirmeyi üç ana başlık altında yapacağım. 2003 sonrası Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin yönetim yapısının durumu, Kürt iç siyasetindeki siyasi hareketlerin gelişimi ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin dış ilişkilerin nasıl geliştiğinin bölgedeki diğer Kürtleri nasıl etkilediğine yönelik bir analiz. Çünkü Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ndeki yönetim yapılan-

ması bölgedeki diğer Kürtler üzerinde de ilham kaynağı olacaktır.

Irak'ın kuzeyinde 1991 yılından sonra uçuşa yasak bölge ilan edildi. Burada uzun yıllardır özerklik mücadelesi yapan KDP ve KYB bir yönetim oluşturular. Bir parlamento kurdular ve bu parlamentoyu seçimle belirlediler. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin yönetim yapılanması parlamenter bir başkanlık sistemine, yani bir nevi yarı-başkanlık sistemine dönüştü. 2003 sonrasında da Irak Anayasası'nda kabul edildiği gibi Irak Devleti'nin federal bir özerk yönetimi haline geldi. Aynı yapı 2003 sonrasında da devam etti. Her ne kadar daha demokratik bir süreç beklense bile KDP ve KYB'nin 2004 yılında aralarında yapmış oldukları stratejik anlaşma devam etti. Bu stratejik anlaşma KDP ve KYB arasında ikişer yıllık değişimler halinde yönetimin şekillenmesini öngörüyordu. Ancak bu haliyle çok fazla yürümedi. İki yıl KDP, iki yıl KYB yönetmedi. Geçen on yıllık süreç içerisinde sekiz yıllık KDP, iki yıllık KYB

yönetimini gördük. 2003'ten önce KDP ve KYB'nin iki ayrı bölgesi vardı. 2003'ten sonra bu yapı birleştirilmeye çalıştılsa da bugün bu yapının tam anlamıyla bir araya getirilemediğini görüyoruz. Yani halen Barzani'nin ve Talabani'nin hakimiyet bölgeleri ayrı şekildedir. Örneğin Peşmerge ve Malîye Bakanlıkları birleştirilememiş durumda. Ben aynı yapının Suriye'de de etkili olabileceğini düşünüyorum. Az önce Oytun Bey'in anlattığı gibi PYD karşıtı bir yapılanmanın ortaya çıkması söz konusu olabilir. Diğer taraftan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ndeki siyasi hareketlerin gelişimi de bölge Kürtlerini etkilemektedir. KYB'den ve KDP'den etkilenen farklı yapılar var. Suriye'de 15 Kürt partisi var. Bu 15 Kürt partisini Barzani örgütlemeye çalışırken aynı zamanda KYB'nin de etkilediği Suriye Kürt partileri var. Diğer taraftan PYD ve Barzani arasında da bir çatışma görülmekte. Aynı şekilde Türkiye'deki PKK hareketiyle yine Barzani hareketi arasında bir çekişme var. Yani Irak'taki bölünmüş Kürt siyasi hareketi tüm bölge Kürtlüğünü de etkilemektedir. Özellikle son seçimler bölgedeki Kürt siyasi hareketlerinde ne gibi ideolojilerin ve akımların ortaya çıkabileceğinin çok açık göstergesi. 2013 yılında Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde yapılan seçimlerde üç faktör ortaya çıktı.

1. İslamcılarının yükselişi,
2. Talabani'nin yani KYB'nin düşüşü ve KYB'den ayrılan ve daha liberal olan Goran Hareketi'nin yükselişi,
3. Baskıcı bir yapı kuran KDP'nin pozisyonunun sağlanması.

Bu üç faktör diğer bölgelerdeki Kürt hareketleri içinde geçerli olabilir.

Hem Suriye'deki hem İran'daki hem de Türkiye'deki Kürt hareketlerinde İslamcılarının yükselişi söz konusu olabilir. Ya da ana akım, büyük partiden kopmalar yaşanabilir. Yeni liberal hareketler ortaya çıkabilir.

Son olarak; Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin dış ilişkileri de çok önemli. Bu anlamda ABD, İran ve Türkiye Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ndeki etkili güçler. Bölgedeki diğer Kürt hareketlerine bakıldığında aynı etki görülebilir. Bölge Kürtlüğünün bu üç yapıya yani ABD, Türkiye ve İran'a bağlı kalması durumunda ciddi bir siyasi adım atılabileceğini düşünmüyorum. Tabi buna az önce saydığım yerel Kürt iç siyasetindeki unsurları da dahil etmek gerekiyor.

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ndeki siyasal yapıyla Türkiye, Suriye ve İran'daki Kürt siyasal yapılanmasının örtüşmediğini düşünüyorum. Çünkü dört ülkedeki Kürt hareketi de farklı ideolojiler, farklı toplumsal yapılar ve farklı devlet yapıları içerisinde gelişmiştir. Bu nedenle bu bölgede bütüncül bir Kürt yapılanmasının mümkün olmadığını düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Doğu ERGİL, Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı:

Ufak bir ekleme yapmak istiyorum. Bilgay Bey, İran, ABD ve Türkiye'nin, Irak Kürdistanı üzerindeki etkisinden bahsetti. BDP'nin Eşbaşkanı Selahattin Demirtaş bu ülkelere bir de İsrail'i ekliyor. Demirtaş; "Kürt hareketi bu dört merkeze bağlı kaldığı sürece birleşik hareket etmekte zorlanıyor.

Erbil’de toplanacak olan Kürt Ulusal Konseyi’de bir türlü toplanma kararı alamıyor.” demişti. Teşekkürler.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Teşekkür ederiz. Sözü RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı Dr. İrina Svistunova’ya veriyorum.

Dr. İrina SVİSTUNOVA, RISI Asya ve Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı:

Ben Rusya’nın Ortadoğu politikasında Kürt faktörünü ele alacağım. Rus uzmanlara göre Kürt sorunu bölgesel bir sorun olmakla birlikte Rusya’nın milli çıkarlarını doğrudan ilgilendirmemektedir. Ancak yine de Rusya’nın Ortadoğu politikasının Kürt faktörünü ilgilendiren iki husus vardır. Biri enerji politikası, diğeri ise uluslararası güvenlidir. İlki Irak Kürdistanı’yla ilgilidir. 2007 yılında Rusya, Bağdat yönetimi ile görüşerek Irak Kürdistanı başkenti Erbil’de konsolosluk açmıştır. Rusya, İran’dan sonra Erbil’de konsolosluk açan ikinci ülke olmuştur. Diğer ülkeler Erbil’de yalnızca temsilcilik bulundurmaktadır. 2008 yılında ise Rusya ve Irak Kürdistanı ticaret odaları arasında anlaşmalar imzalanmıştır. Diğer taraftan Rusya ve Kürtler arasında tarihi bağlar vardır. Bun bağlar söz konusu münasebetlerin gelişimine katkı sağlamaktadır. Irak Kürtleri ve genel olarak tüm Kürtler Rusya’ya minnettardır. Çünkü Mahabad Cumhuriyeti yıkıldıktan sonra Barzani’nin babası Rusya’ya sığınmıştır. Ancak yine de Rusya ve Irak Kürdistanı arasındaki münasebetlerin zor

olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. 2003 yılında Rusya, ABD’nin Irak’a müdahalesine karşı çıkmıştır. Askeri müdahale yapıldıktan sonra ise Rusya, ABD askerlerinin bir an önce çıkması gerektiğini vurgulamış ve Irak’ın toprak bütünlüğünü savunmuştur. Rusya’nın bu tutumu Irak Kürtleri arasında tepkiye yola açmış ve Irak Kürtleri Saddam Hüseyin rejiminin düşürülmesinde önemli rol oynamıştır. Diğer taraftan Rusya’nın Irak’a yapılan müdahalelerle ilgili açıklamaları ve Rusya’nın Türkiye ile benzer bir tutum içinde olması Irak Kürtlerini rahatsız etmiştir. Rusya ve Irak Kürdistanı arasında resmi münasebetler kurulduktan sonra bile, Irak Kürtleri Rusya’nın bu münasebetleri Irak-Rusya ilişkilerinin bir parçası olarak vurgulamalarından rahatsızdılar. Diğer taraftan Rusya ve Irak Kürdistanı arasında özellikle enerji alanında ortak projelerin hayata geçmesi her iki tarafın da çıkarına hizmet etmektedir. 2010 yılından itibaren Rus enerji devi Gazprom, Irak Kürdistanı’ndaki petrol ve gaz alanında faaliyet göstermektedir. Gazprom, Erbil yönetimi ile üç bölgede petrol ve gaz yatağının işletilmesi amacıyla anlaşma imzalamıştır. Gazprom, Irak Kürdistanı’yla enerji alanında işbirliği yapan ilk şirket olmuştur. Uzun vadede diğer Rus enerji şirketlerinin de bu bölgede faaliyet göstermesi mümkündür. Bu bağlamda Irak Kürdistanı enerji alanı, Rus ve Türk şirketlerinin ortak faaliyet alanı olabilir. Rusya enerji kaynaklarını çıkartma ve işletme konusunda tecrübelidir ve uzun süreden beri Irak’ta faaliyet göstermektedir. Diğer taraftan Türkiye de son dönemlerde Irak Kürdistanı’yla enerji alanında işbirliği yapmaktadır. Türkiye ve Irak

arasında mevcut boru harları vardır. Rusya ve Türkiye'nin Irak konusunda benzer bir tutum içinde olmaları, Irak Kürdistanı'nda enerji alanında iki ülke arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine imkan sağlamaktadır. Rusya'nın Ortadoğu politikası ve Kürt meselesiyle ilgili önemli hususlardan bir diğeri ise güvenlik meselesidir. Bölgedeki gelişmelerden uluslararası güvenliği tehdit eden en önemli olay Suriye olayıdır. Rusya'yı bölgedeki güvenlikle

ilgili kaygılandıran önemli hususlardan biri Suriye Kürtleridir. İlk olarak Radikal İslamcılarının faaliyetlerini arttırdıklarını görüyoruz. Bunlar özellikle Kürtlerin yaşadıkları coğrafyada faaliyette bulunmaktadırlar. Diğer tarafta ise insani meseleler var. Terörize faaliyetler nedeniyle Suriye Kürtleri göç etmeye başlamışlardır. Bunların önemli bir kısmı Irak Kürdistanı'na göç etmektedir ki bu coğrafya barındırmaya hazırlıklı değildir. Önemli bir mesele ise Suriye Kürtlerinin Cenevre-2 toplantısına katılması konusudur. Rusya Cenevre toplantısına tüm

grupların katılımından yanadır. Mayıs 2013'te Rus Dışişleri Bakanlığı Suriye Kürtlerinden bir başvuru almıştır. Söz konusu başvuruda Suriye Kürtleri Cenevre'deki toplantılara katılma konusunda Rusya'dan destek istemektedir. Dördüncü husus ise Suriye'nin toprak bütünlüğü konusudur. Rusya, BM hukukuna uyulmasını yani toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Rusya, Suriye krizinin bu devletin parçalanmasına yol açmasından kaygı duymaktadır. Çünkü söz konusu parçalanma bölgeyi daha fazla istikrarsızlaştıracaktır. Suriye Kürtleri konusunda da Rusya ve Türkiye'nin işbirliği yapabileceğini düşünüyorum. Bu olanaklardan ilki Suriye Kürtlerinin Cenevre toplantısına katılımı konusunda her iki ülkenin de desteğidir. Diğer konusu ise Suriye Kürtlerinin terörle mücadelelerine destek vermektir. Bu sorunların çözümü hem Rusya'nın hem de Türkiye'nin çıkarına hizmet etmektedir. Bu işbirliği aynı zamanda Rusya ve Türkiye'nin Suriye meselesiyle ilgili sahip oldukları farklı tavır ve görüşleri giderecek aynı zamanda bölgede istikrarın ve barışın sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Teşekkürler.

Ирина Свистунова **Курдский фактор в политике** **России на Ближнем Востоке**

В последние годы наблюдается очевидный рост значимости курдского фактора в международных отношениях, расширение контактов курдов с зарубежными государствами. Если изначально это было обусловлено развитием самоуправления в Курдском автономном районе Ирака, то в настоящее время внимание международного сообщества все

более привлекает положение сирийских курдов вследствие сложной ситуации в Сирии.

В этой связи можно говорить о двух аспектах политики России на Ближнем Востоке, в которых учитывается курдский фактор. Во-первых, это энергетическая политика, во-вторых, - политика в сфере международной безопасности.

Первое направление. Еще в 2007 году Россия открыла Генеральное консульство в столице Курдской автономии г. Эрбиль в соответствии с задачей развития разнопланового сотрудничества с Ираком, в том числе на региональном уровне. Конкурентным преимуществом России по сравнению со многими другими иностранными государствами являются исторические связи как между Россией и Ираком, так и между российским и курдским народами. Данный факт позволяет России поддерживать сбалансированный формат сотрудничества с Ираком в целом и с курдской автономией, развитие связей с которой Москва рассматривает в качестве важной составляющей всего комплекса российско-иракских отношений.

События последних лет свидетельствуют о взаимной заинтересованности России и иракских курдов в развитии энергетического сотрудничества. С 2012 года на нефтегазовом рынке КАР присутствует российская компания «Газпром», через свою дочернюю компанию «Газпром нефть» заключившая с Эрбилем три соглашения об уча-

стии в эксплуатации месторождений, расположенных на курдской территории.

В августе 2012 года «Газпром нефть» подписала с Эрбилем соглашение о разведке и разработке запасов углеводородов на месторождениях Гармиан (40% у «Газпром нефти») и Шакал (80% у «Газпром нефти»). В настоящее время на участках ведутся геологоразведочные работы, начало добычи нефти запланировано на 2015 год.

В феврале 2013 года «Газпром нефть» стала оператором курдистанского месторождения Халабджа (80% у «Газпром нефти»). Геологоразведочные работы должны продлиться семь лет.

«Газпром нефть» стала первой российской компанией, начавшей энергетическое сотрудничество с КАР. При этом «Газпром нефть» работает также на месторождении Бадра, находящемся под контролем Багдада, где компании принадлежит доля размером в 30%. Как известно, между Багдадом и Эрбилем существует конфликт по вопросу управления нефтегазовыми месторождениями. В этой связи Багдад с настороженностью воспринимает энергетическое сотрудничество КАР с иностранными компаниями.

Несмотря на неоднократные заявления Багдада о том, что контракты иностранных концернов с Министерством нефти Ирака будут аннулированы, если они не откажутся от сделок с КАР, санкций в отношении «Газпром нефти» не было, и

работа российской компании продолжается, как на юге Ирака, так и на территории курдской автономии. Очевидно, что Россия стремится выстраивать отношения с Ираком на прагматичной основе, и Багдад разделяет тот же подход.

В перспективе возможен выход на месторождения Курдского автономного района и других российских нефтегазовых компаний, которых привлекает высокая эффективность проектов на территории КАР.

В свою очередь, руководство КАР выражает заинтересованность в подключении российских компаний к реализации экономических проектов на территории иракского Курдистана. Президент КАР М. Барзани в ходе первого официального визита в Россию в феврале 2013 года наряду с российским руководством встречался также с главой компании «Газпром» А. Миллером.

Представляется, что энергетический сектор иракского Курдистана может стать потенциальной сферой взаимодействия между Россией и Турцией. Россия обладает богатым опытом и технологиями в сфере поиска и добычи углеводородных ресурсов. В свою очередь Турция, также активно развивающая нефтегазовое сотрудничество с Курдским регионом, соединена с Ираком действующими трубопроводами, ведет и планирует строительство новых веток. Значительное совпадение походов России и Турции к иракской тематике соз-

дает предпосылки для разработки совместных российско-турецких проектов в иракском Курдистане в сфере энергетики, которая является основой стратегического партнерства между Россией и Турцией.

Второй аспект политики России на Ближнем Востоке, которого необходимо коснуться, связан с проблемой безопасности. На данном этапе основную угрозу международной безопасности в регионе создает сирийский кризис. Вовлеченность мирового сообщества в события в Сирии способствовала расширению международных контактов отдельных групп сирийского общества, в частности, сирийских курдов. В июне 2013 года Россию посетила делегация Высшего совета курдов Сирии. Ранее в Москву приезжал сопредседатель курдской Партии демократического единства С. Муслим.

Можно выделить ряд вопросов, связанных с положением сирийских курдов и вызывающих озабоченность России в сфере безопасности:

Во-первых, активизация радикальных исламистов и деятельность террористических организаций в районах Сирии, населенных преимущественно курдами, которые подвергаются нападениям радикалов. Речь идет, прежде всего, о связанных с Аль-Каидой группировках «Исламское государство Ирака и Леванта» и «Джабхат ан-Нусра». Ситуация осложняется тем, что «Сирийская свободная армия» не откликнулась на призыв курдских

лидеров начать совместную борьбу с экстремистами. По некоторым данным, отряды «Сирийская свободная армия» взаимодействуют с исламистами на курдском направлении.

В августе 2013 года Россия выступила с осуждением нападения радикалов на мирное курдское население и захвата заложников. Очевидно, что цель данных нападений заключается в разжигании межэтнической и межконфессиональной вражды, в подрыве единства Сирии и безопасности всего региона.

Во-вторых, гуманитарные аспекты. Насилие со стороны террористических группировок вызвало поток беженцев среди курдского населения Сирии. Беженцы в массовом порядке направились в иракский Курдистан, слабо подготовленный к их приему, что усиливает дестабилизацию обстановки в регионе.

Россия участвует в оказании гуманитарной помощи курдским беженцам из Сирии, находящимся на территории Курдского Автономного района Ирака.

В-третьих, вопрос об участии сирийских курдов в конференции Женева - 2, посвященной урегулированию в Сирии. Как известно, Россия выступает за широкое участие в конференции всех оппозиционных групп и слоев общества. В мае 2013 года в МИД России поступило официальное обращение Высшего совета курдов Сирии (ВСКС) с просьбой оказать содействие в обеспечении его полноправного

представительства на конференции по Сирии в Женеве. Россия выступила за предоставление сирийским курдам на конференции в Женеве такой формы представительства, которая позволила бы им наравне с другими оппозиционными группами заявить о своих чаяниях и отстаивать их в рамках общесирийского политического процесса.

Россия также считает важным, чтобы на Международной конференции по Сирии все участники взяли на себя обязательство изгнать из Сирии все террористические и экстремистские организации, связанные с «Аль-Каидой».

В-четвертых, проблема территориальной целостности Сирии. События в Сирии вызвали среди экспертов разных стран вопросы о будущем сирийских курдов и предположения о том, что сирийский кризис к провозглашению независимого сирийского Курдистана.

В данном вопросе Россия придерживается принципов Устава ООН, говорящих об уважении суверенитета и территориальной целостности других государств. Никто из курдских общественно-политических деятелей, посетивших Москву в последнее время, проблему независимости не поднимал. Так же, как не поднимали эту проблему сирийские курды, посещавшие Анкару. Очевидно, что утверждения по поводу сепаратистских настроений среди курдов Сирии на современном этапе носят несколько преувеличенный характер.

В вопросах, касающихся сирийских курдов, Россия и Турция могут найти возможности для взаимодействия. В частности, поддержка участия курдов Сирии во второй Женевской конференции, а также помощь курдам в их противостоянии с террористами отвечают интересам Москвы и Анкары и могут стать площадками для совместных действий. Подобное взаимодействие будет способствовать преодолению российско-турецких разногласий по Сирии и укреплению региональной безопасности на Ближнем Востоке.

İgor PROKOFYEV, RISI Başkan Yardımcısı:

Teşekkür ederiz. Son konuşmacıya geçmeden önce bir konuya değinmek istiyorum. İrina Hanım, Gazprom Şirketi'nin Irak Kürdistanı'ndaki faaliyetlerinden bahsetti. Gazprom Şirketi Irak Kürdistanı'nda faaliyetlerini belirlerken RISI uzmanları tarafından hazırlanan raporlara başvuruyor. Şimdi sözü ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı Dr. Seyfi Kılıç'a veriyorum.

Dr. Seyfi KILIÇ, ORSAM Su Araştırmaları Programı Uzmanı:

Irak'ın doğal kaynakları arasında petrol ve doğal gaz en önde gelen iki kaynak durumundadır. Bu iki kaynak gerek Irak içinde, gerek uluslararası alanda Irak ile ilgili değerlendirmelerde dikkate alınan en önemli konular arasında yer almaktadır. Ayrıca bu iki doğal kaynak, Irak'ta yeni yönetim şekli olan federalizm tartışmalarında

da etnik ve dini konuların yanı sıra tartışmaların temelini oluşturan bir konu olmuştur. Ancak Irak'ta uzun zamandır dile getirilen ve son zamanlarda daha sık olarak duyulmaya başlanan bir sıkıntı olan su sorunu ve su kaynaklarını geliştirmeye ilişkin sorunlar da gündemde ön sıralarda yer almaya başlamıştır.

Irak bölgesindeki diğer ülkeler gibi su sıkıntısı yaşayan bir ülke olarak tanınmaktadır. Bulunduğu coğrafyanın kurak ve yarı kurak bir iklime sahip olduğu dikkate alındığında bu beklenilecek bir durumdur. Ayrıca su kaynaklarının ülke içinde eşit bir şekilde dağılmadığı da dikkate alınır, Irak'ın yaşadığı su sıkıntısının coğrafi ve iklimsel nedenleri anlaşılabilir. Ancak Irak'ın yaşadığı su sıkıntısını sadece coğrafi ve iklimsel nedenlere bağlamak sorunun tamamını gözden kaçırmak anlamına geleceği için yetersiz kalacaktır. Irak'ın yaşadığı su sıkıntısının önemli bir bileşeni de, su alt yapısının uzun süredir devam eden savaş, ambargo, işgal ve iç savaş dön-

güsü nedeniyle tahrip olmasındır. Ayrıca ülkede kötü planlama, yetersiz ve uygun olmayan ekipman kullanımı ile birlikte yeterli teknik personelin yokluğu da su sorununu artıran sebeplerdendir.

Irak ülkede yaşanan su sıkıntısının kaynağı olarak genellikle komşu ülkeleri ve özellikle Türkiye'yi görmektedir. Türkiye'nin, uygulamaya koyduğu çok yönlü bir kalkınma projesi olan ve kökleri 1930'lara dayanan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) nedeniyle ülkeye giren Fırat ve Dicle Nehirlerinin sularında bir azalma meydana geldiğini ve Irak'ta su sıkıntısının baş gösterdiğini iddia etmektedir. Bu iddia kabul edilebilir olmaktan uzaktır. Özellikle Irak'ın ana su kaynağı durumunda olan Dicle Nehrinde henüz su tüketen bir proje uygulamaya girmemiştir. Üzerinde oldukça fazla spekülasyon bulunan Ilısu Barajı ise su tüketme faaliyetinin olmadığı, yani sulama amacı bulunmayan ve sadece elektrik üretmeye dönük bir barajdır. Dicle

Nehri, bölgedeki diğer nehirler gibi yıl içerisinde akımın oldukça değişkenlik gösterdiği bir nehirdir. Sularını Türkiye İran ve Irak'ın yükseltilerindeki kar yağışından alan bu nehir suları Nisan-Mayıs aylarında en yüksek seviyesine çıkarken, Ağustos-Eylül aylarında en alt seviyeye inmektedir. Nehrin bu akım özelliği dolayısıyla Türkiye'de bulunan barajlar akımın çok olduğu aylarda suyu depolayarak, tarımsal sulama dolayısıyla suya en çok ihtiyacın olduğu Temmuz-Ağustos aylarında düzenli akım sağlayarak, esasen Irak için de faydalı olacak yapılardır. Dicle Nehrinin akım miktarı dikkate alındığında ise, toplam akımın yüzde 60'tan fazlasının Irak toprakları içinde Dicle Nehrine katıldığı bilinmektedir. Uluslararası kuruluşların verileri dikkate alındığında Irak komşu ülkelere göre oldukça yüksek kişi başına düşen su miktarına sahiptir. Irak'ta kişi başına düşen su miktarı yıllık 2461 metreküptür. Bu miktar çevre ülkeler ile karşılaştırıldığında yüksek bir miktardır. Kişi başına düşen yıllık

su miktarı, Türkiye'de 1652 metreküp, Suriye'de 837 metreküp, İran'da 1880 metreküp, Ürdün'de 155,5 metreküp, Suudi Arabistan'da ise 89.52 metreküptür.

Irak çevresindeki ülkelerle kıyaslandığında kişi başına düşen su miktarının yüksek olmasına rağmen suya ilişkin yoğun bir sıkıntı yaşamaktadır. Irak'ın başkenti Bağdat'ın yüzde 25'i su şebekesine sahip değildir ve burada yaşayan nüfus, arz güvenliği olmayan ve pahalı kaynaklara dayanmak zorundadırlar. Bağdat dışındaki diğer şehirlerde de nüfusun yüzde 30'u su hizmetlerine ulaşma imkanından yoksundur. Bu oran kırsal kesimler dikkate alındığında çok daha yüksektir. Irak suyun ülke içinde eşit dağılmaması nedeniyle yaşadığı su sıkıntısına ek olarak suyun kalitesi açısından da büyük bir sıkıntı içindedir. Su ve hıfzıssıhha altyapısının önce İran-Irak savaşı, daha sonra 1991 tarihli ilk Amerikan müdahalesi ve 2003 Mart tarihli Amerikan işgali sonucunda tahrip olması nedeniyle birçok bölgede evsel kullanma suyu hiçbir işleme tabi tutulmadan Fırat ve Dicle Nehirlerine boşaltılmaktadır. Bağdat dışında evlerin sadece yüzde 8'i kanalizasyon sistemine bağlıdır ve kalan kısım atık sularını geleneksel yöntemlerle bertaraf etmekte bu da yerüstü ve yer altı sularının kirlenmesine neden olmaktadır. Nehrin daha aşağısındaki tarımsal ve evsel kullanımlar ise bu sulara bağımlı olması nedeniyle de suya bağlı birçok hastalık Irak'ta yaygın bir şekilde gözlenmektedir.

ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerinin 2003 yılında Irak'ı işgali ve Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaş-

tırması ile birlikte, yeni Irak yönetiminin nasıl şekilleneceği tartışılmaya başlanmıştır. Bu dönemde etnik ve dini çekişmeler su yüzeyine çıkmış ve iç savaş boyutunda olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Yeni yönetim şeklinin federalizmi temel alacağı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1546 sayılı kararı ile ortaya çıkmıştır. Söz konusu kararda federal, demokratik, çoğulcu ve birleşik bir Irak'tan söz edilerek, Irak'ın geleceği de çizilmiştir. Daha sonra kurulan Geçici Yönetim Konseyi ile birlikte Geçiş Dönemi İdari Yasası hazırlanmış ve 2005 tarihli Irak Anayasası'nın temeli oluşturulmuştur.

15 Ekim 2005 Tarihinde kabul edilen Irak Anayasası 1. maddesine göre Irak parlamenter, demokratik federal bir cumhuriyettir. Ayrıca 2006 Ekim ayında çıkan federalizm yasası ile federal bölgelerin kurulması ve düzenlenmesi öngörülmüş ancak yasa gerek merkezi yönetim ile Bölgesel Kürt Yönetimi; gerek etnik, dini ve mezhepsel gruplar arasındaki gerilimler nedeniyle yürürlüğe girememiştir.

Irak'ta oluşan federal yapı etnik ve dini kimliklerden ayrı olarak düşünülmemelidir. Bu nedenle de birleştirici olması beklenen yapı ayrıştırıcı bir niteliğe bürünmüş görünmektedir. Siyasi partilerin de etnik ve mezhepsel temelde örgütlenmiş olması, Irak'ta demokrasi için hala uzun bir yol olduğu düşüncesini kuvvetlendiren temel argüman durumundadır. Irak'ta her etnik, dini ve politik grup federalizme doğal olarak farklı bakmaktadır. Özellikle Bölgesel Kürt Yönetimi federalizmi, merkezi yönetimin Kürt bölgeleri üzerindeki etkisini kırıci ve

Bölgesel Yönetimin etkisini artırıcı bir mekanizma olarak değerlendirmektedir. Geçmişte yaşanan acı olaylar da bu yöndeki kararlılıkları konusunda daha kıskanç davranmalarına neden olmaktadır. Şii gruplar arasında ise federalizme karşı olan gruplar olduğu gibi dokuz vilayeti kapsayan bir Şii bölgesinin kurulmasını isteyen gruplar da bulunmaktadır. Sünni gruplar ise Irak'ın federal bir yapıya dönüşmesi ile birlikte bütünlüğünü koruyamayacağı endişesi taşımaktadırlar.

Irak Anayasası 111. maddede petrol ve doğal gaz kaynaklarının tüm Iraklılara ait olduğunu vurgulamaktadır. Ancak hemen arkasından gelen 112. maddede federal hükümetin petrol ve doğal gaz kaynaklarını üretici durumundaki vilayetler ve bölgelerle birlikte yöneteceği ve Irak halkına eşit bir biçimde dağıtacağı belirtilmiştir. Bu maddede aynı zamanda eski rejim tarafından yoksun bırakılan bölgelere öncelik tanınacağı da ifade edilmiştir. Bu ifadeler petrol ve doğal gazdan elde edilecek gelirlerin yönetimi ve dağıtımına ilişkin olarak ortaya çıkacak ihtilaflarda, tüm taraflara yeterli argümanı sağlamak ve belirsiz bir düzenleme getirmektedir.

Su kaynakları konusuna gelindiğinde ise aynı belirsizlik yeniden ortaya çıkmaktadır. Anayasa su kaynaklarını Irak dışından gelen kaynaklar ve Irak içindeki kaynaklar olarak ikiye ayırmakta ve Irak dışından gelen su kaynaklarına ilişkin federal hükümette açık yetki vermektedir. Ancak bir bölge olarak örgütlenmemiş bulunan vilayetlerin su kaynaklarının geliştirilmesi konusunda kendilerine ait bir yetkileri bulunmamaktadır. Irak'ın bu

karmaşık su yönetimi yapısı aynı zamanda ülkedeki etnik ve mezhepsel gerginlik ve çekişmenin de bir çeşit göstergesi durumundadır.

Anayasanın 110. maddesi federal hükümetin münhasır yetkilerini düzenlemektedir. Maddenin 8. paragrafına göre "Uluslararası hukuk ve sözleşmelere uygun bir şekilde, Irak dışından gelen su kaynakları ile ilgili planlama politikaları ve Irak'a akan suların miktarını garanti altına almak ve Irak içinde adil bir şekilde dağıtımını sağlamak" Irak Federal Hükümeti'nin yetkisi dahilindedir. Anayasanın 114. maddesi ise federal yönetim ile bölgesel yönetimler tarafından ortaklaşa kullanılacak yetkileri düzenlemektedir. Söz konusu maddenin 7. paragrafında, "federal ve bölgesel hükümetlerin, dahili su kaynaklarının adil dağıtımını garanti altına alan su politikasını düzenleme yetkilerinin" paylaştırıldığı belirtilmektedir. Bunun bir kanun vasıtasıyla olacağı da ayrıca hüküm altına alınmıştır.

Federal ve bölgesel hükümetlerin birbiri ile çatışan su kaynakları geliştirme politikası takip etmeleri durumunda ise bölgesel hükümetlerin politikalarının önceliğe sahip olduğu anayasanın 115. maddesinde açık bir şekilde ifade edilmektedir. Ayrıca 121. maddede de federal hükümetin münhasır yetkisi içinde olmayan konularda, federal hükümetin kullanacağı yasama yetkisinin bölgesel yasama yetkisi ile çatışması durumunda, bölgesel yönetimin ulusal düzeydeki düzenlemeyi bölgesel düzeyde değiştirmeye yetkisi olduğuna işaret edilmektedir.

Irak Anayasasına göre, Bağdat ve ge-

çici olarak Kerkük hariç olmak üzere diğer vilayetler kendi aralarında birleşerek bölge oluşturabilirler. Ancak şu ana kadar ülkenin kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi'nden başka bölge oluşturulmamıştır. Bu yönde zaman zaman istek oluşsa da şimdilik bu fikirlere karşı olanların baskın geldiği düşünülebilir. Bölgesel Kürt Yönetimi Duhok, Süleymaniye ve Erbil vilayetlerinden oluşmaktadır. Irak'ın kuzeyindeki dağlık alanı kapsayan bu bölge Irak'ın diğer bölgeleri dikkate alındığında su kaynakları açısından oldukça zengindir. Dicle Nehrinin birçok kolu bu bölgede bulunmaktadır. Ayrıca ülkedeki önemli hidroelektrik santrallerinden olan Dokan ve Darbendikan Hidroelektrik Santralleri de Bölgesel Kürt Yönetimi sınırları içinde bulunmaktadır. Ülkenin en büyük barajı ve hidroelektrik santrali olan ve Dicle Nehri ana kolu üzerinde bulunan Musul Barajı da her ne kadar Bölgesel Kürt Yönetimi'nin sınırları içinde bulunmasa da fiilen, KDP ve KYB'nin ortak kontrolü altında bulunmaktadır.

Bölgesel Kürt Yönetimi ile merkezi hükümetin su kaynaklarının geliştirilmesine dair politikalar konusunda ihtilafa düşmeleri durumunda, Irak yeni bir sorun ile karşı karşıya kalacaktır. Mevcut anayasa ise bu konuda çözüme dair fazla bir umut vermemektedir. Bölgesel Kürt Yönetimi'nin 1992 yılından bu yana içselleştirmiş görüldüğü bölgesel yönetim deneyimi ve mevcut anayasa tarafından verilmiş hakları konusunda geçmişte yaşadığı acı tecrübeleri de öne sürerek kışkırtıcı davranacağı açıktır. Ancak su yönetiminde havza bazında yönetimin önemini anlaşıldığı günümüzde parçalı bir su yönetiminin sorun yaratacağı

da tüm taraflarca dikkate alınmalıdır.

Irak Anayasası'nda su yönetimine ilişkin ikinci bir sorun noktası bulunmaktadır. Anayasa, su yönetimi konusunda bölgesel ve federal hükümetler arasında görev ve yetki paylaşımına giderken bir konu açık değildir. Ülke dışından gelen sulara ilişkin federal hükümet yetkili iken buradan kastedilenin Fırat ve Dicle Nehirlerinin ana kolları olduğu anlaşılmaktadır. Fırat nehrine Irak'ta hiçbir kol katılmamaktadır ve Irak Anayasası açısından bir sorun bulunmamaktadır. Sorun Dicle Nehrine ilişkin olarak değerlendirilmelidir. Dicle Nehri ana kolunun Türkiye topraklarını terk etmeden hemen önce Cizre ölçüm istasyonunda yıllık ortalama akımının sadece 16 milyar metreküp olduğu unutulmamalıdır. Nehrin yıllık ortalama akımı ise 50 milyar metreküp civarındadır. Bu iki rakam arasında kalan miktarın bir kısmı Irak'ın kuzeyinden kaynaklanmakla birlikte, önemli bir miktarı da Türkiye'den kaynaklanan Habur Suyu, Büyük Zap gibi yan kollar ile İran'da Zagros Dağlarından kaynaklanan Küçük Zap gibi yan kollarından sağlanmaktadır. Irak Anayasası'nda ülke dışından gelen sular ve ülke içinden kaynaklanan sular üzerindeki yönetim hakkı konusunda ayrıma gidilmesinden dolayı hangi suların hangi kapsama girdiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Eğer, Dicle nehrine başka ülkelerde doğup Irak içinde katılan kollar, federal hükümetin yetki alanı içinde kabul edilirse, Bölgesel Kürt Yönetimi'nin su yönetimine ilişkin faaliyet alanı oldukça daralacaktır. Fakat söz konusu suların ülke içindeki su kaynakları şeklinde değerlendirilmesi durumunda da hidrolojik bir gerçek-

lik inkar edilmiş olacak ve Irak'ta su yönetimine ilişkin sorunlara başka bir boyut daha eklenecektir. Bu sorunun ortadan kalkması için yasal bir düzenleme ile konunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

2005 yılında kabul edilen Irak Anayasası diğer konularda olduğu gibi su yönetimi konusunda da bütün etnik ve mezhepsel grupların çıkar çatışmasının ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Modern su yönetiminin havzayı temel aldığı günümüzde, birbiri ile çatışan her çıkar grubu ya da idari yapıya su yönetimi konusunda münhasır yetkiler vererek su yönetimini içinden çıkılmaz hale getirmek Irak'ta ciddi sorunlara neden olacaktır. Ülkenin tümünü temel alan bir su yönetimini hayata geçirmek, Irak Anayasası'nda da sıklıkla atıfta bulunulan suyun adil dağıtımını sağlayacak tek yol olarak görünmektedir.

Bölgesel Kürt Yönetimi parlamentosu tarafından taslak olarak 24 Haziran 2009 tarihinde kabul edilen metinde ise su kaynaklarının yönetimine ilişkin sadece 17. maddede atıf bulunmaktadır. Bu maddede diğer doğal kaynakların yanı sıra yerüstü ve yer altı sularının kamuya ait olduğu ifade edilmiş ve korunması işletilmesi ve yönetiminin bir kanun ile düzenleneceği belirtilmiştir. Ancak metinde Irak Anayasasında belirtilen herhangi bir ayırım bulunmamaktadır. Bölgesel Kürt Yönetimi ile merkezi hükümetin su kaynaklarının geliştirilmesine dair politikalar konusunda ihtilafa düşmeleri durumunda Irak yeni bir sorun ile karşı karşıya kalacaktır ve mevcut anayasa bu konuda çözüme dair fazla bir umut vermemektedir.

İgor PROKOFYEV, RISİ Başkan Yardımcısı:

Teşekkür ederiz.

Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi, Bugün ve Today's Zaman Köşe Yazarı Prof. Dr. Doğu Ergil ile Söyleşi

ORSAM: Hocam öncelikle bizimle görüşlerinizi paylaşmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Bizim için Kürt toplumunu tanımlayabilir misiniz?

Doğu ERGİL: Aşiretsel yapıdaki bir cemaat olarak tanımlamak mümkün. Yani aşirette bir cemaattir. Etnik yapısı olabilir fakat yerinden yönetim var. Devletten bahsetmiyorum. Aşiret içerisinde yerinde üretim ve yerinde tüketim var. Feodal topluma benzer ama başında bir aristokrasi yoktur. Zaten Ortadoğu'nun büyük eksikliği budur. Bu yüzden bir üst kültürü yoktur. Buna Türkler de dâhildir. Bir tane soylu aile vardır. Bu da Osmanlı ailesidir. Halbuki ne kadar çok feodal bey varsa o kadar özerk alan vardır. Demokrasi, yani Batı Medeniyeti de o özerklikten çıkmadır.

Kürt toplumundaki aşiret yapılanmasında böyle bir özellik var mı?

Her biri bir alanı kontrol eder ve o alanı birbirlerine karşı koruduğu için sürekli silahlıdır ve çatışkındır. Yani kabile yapısı, aşiret yapısı çatışmacıdır. Neden kan davası vardır. O aşiretin kıt kaynaklarını korumak için vardır. Kime karşı? Diğer aşirete karşı. Bu çatışmacı yapı ve kültür Kürt ulusçuluğunun doğmasına izin vermemiştir. Sonra bu parçalı yapıyı tehdit eden bir akım ortaya çıkmıştır. Bu akımın adı PKK'dır. Aşiret yapısı çatışkındır ve organik bir bütünlüğe izin vermez. Ama yepyeni faktörler ortaya çıkabilir. PKK iki iddia ile or-

taya çıktı: Bir, "Kürdistan diye tanımladığı bölge, Türkiye Cumhuriyeti'nin sömürgesidir. Bu yüzden biz anti sömürgeci mücadele vereceğiz. İki, bu bölge çok geri bırakılmıştır ama bu geri bırakılmanın nedeni sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin kabahati değildir. Buradaki mesele ağa, aşiret reisi falan gibi geri unsurlar. Bunlar pro-kapitalist unsurlardır. Bunların tasfiyesiyle de sosyal devrim yapaca-

ğız. Bu ikinci iddianın en somut göstergesi de teşkilattaki kadın sayısıdır. PKK üyelerinin üçte biri kadındır. Nerdeyse PKK feminen bir örgüttür. Bugün Doğu Anadolu'da AK Parti'nin bu kadar yüksek oy almasının nedenlerinden biride oradaki geleneksel muhafazakâr kesimlerin kadının aldığı rolden hiç hoşlanmamasının da etkisi vardır. Sadece bu faktörün olduğunu söylemek yanlış olur. Ama etkisi olduğu bir gerçek. Yani yüzyıllarca işleyen bir şey bambaşka bir unsurun denkleme girmesiyle değişebilir. Farklı analizlerle bir bütünleşme olmayabilir ama şimdi Türkiye'de oldu.

Suriye, Türkiye, İran ve Irak'taki Kürtler farklı toplumlarla birlikte yaşamışlar ve daha da önemlisi farklı devlet sistemleri içerisinde yetişmişler. Bu durumun etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hiç fark etmez. Kürtlerin yaşadığı bütün toplumlar Kürtleri dışlamış ve hepsi bu sistemin dışında kalmış. Bu yüzden hepsi bir ideolojinin etkisinde ve peşinde. Kendi efendisinden kurtulmanın peşindedir. Sadece iç dinamiklerde değişme olmaz. Dış dinamiklerde de olur. Irak Kürdistanı nasıl kuruldu? Amerika'nın işgali sırasında kuruldu. Bahsetmek istediğim bu. Bir dış dinamik Irak Kürdistanı'nın kurulmasına imkan yarattı. Suriye'deki nasıl kuruluyor? Önce Arap Baharı sonra çıkan iç savaşta dolayı. Suriye Kürtleri çok akıllıca davranıyor. Kimseye bulaşmıyorlar. Kendi özerk bölgesini takip etmeye, kendisini yönetmeye çalışıyor. Türkiye'yi bu konuda ya yanına alacak ya da Türkiye çok zorda kalacak. Türkiye şimdi yavaş yavaş yavaş yaşıyor gibi.

Belki İran'da olmayabilir ama Irak'ta olduğu gibi Suriye ve Türkiye'de özerk bir Kürt oluşumunun olabileceğini öngörülüyor. Ama uzun vadeli baktığımızda bunların hepsi bütün bir yapı oluşturabilmeleri mümkün olabilir mi ya da böyle bir şeyi talep ederler mi?

Kesinlikle ederler. Zaten ediyorlar. Kürtler bunu gerçekleştirebilecek ve sürekli kılabilirler koşullar yaratmadan böyle bir hayali kovalarsa zarar görür ve şimdiye kadarki kazanımları da kaybedebilir. Bu yüzden amaçlar doğrultusunda şartların oluşmasını bekleyecekler. O zamana kadar Kürtlerin içinde yaşadıkları devletlerin, Kürtleri dışlayıp mağdur etmeyecekleri biçimde dönüştürülmesine katkıda bulunacağız. Bu herkesin faydasıdır. Ama nihai amaç büyük birleşik bir Kürdistan'dır. Bırakın bunu Turgut Özal zamanındaki sloganımız neydi: "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar Türk Dünyası". Yunanlılar Yunanistan'ı ve Balkanları içerisine alan bir takım haritalarla ortaya çık-

tı. Türk emperyalizminin hortladığı yönünde yayınlar yaptılar. Bu geçici bir algılamaydı. Bu yüzden eninde sonunda büyük Kürdistan gerçekleşecektir. Ama Kürtlerin içinde yaşadıkları ülkelerin vakfına sebep olmaya bilir. Bu ülkeler dönüşebilir. Kürtlerin yaşadığı ülkeler eşitlikçi, demokratik, müreffeh olurlarsa kavgasız gürültüsüz olabilir.

İran, Irak, Suriye dönüşebilir mi?

Bu dönüşüm iki türlü olabilir. Dışarı doğru patlayabilir ya da içeri doğru çökebilir. Bu yüzden hep şunu söylemişimdir. Türkiye hep o noktayı kaçırıyor. Kürdistan gerçeği, yani Kürt kolektif kimliğini kendi kültürel coğrafyasını kaçırıyor. Bu durum ya kültürel olgu olarak Türkiye içinde gerçekleşecektir ya da Türkiye Kürdistan mefkuresini kendi içerisinde gerçekleştiremezse Kürdistan Türkiye dışında siyasal bir gerçeklik olarak Türkiye'ye karşı kurulacaktır. Bugün Kürdistan'ın doğumuna şahitlik ediyoruz. Bu Türkiye içinde kültürel bir entite olarak da kurulabilir ki bunu söylemek çok zor. Becerebilirsek şimdi olur mu? O zaman işte Türkiye'yi çok büyüten ve genişleten bir şey olur. Bu günlerin zorluğu şuradadır. Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Irak dâhil bütün Kürt olgularını kendine özgü, kendi egemenliğinde ve kontrolünde bir yönetim tarzı istiyor. Herkesi içine alan değil. PKK da bütün Türkiye Kürtlerini içermiyor biliyorsunuz. Ama hepsini temsil ettiğini iddia ediyor. Yaptığı da herkesi kendine tabi kılma fiili. Bunun için elinden geldiğini yapacak. Bu yüzden Kürtlerin daha kolay birleşmesini sağlayacak, daha yumuşak ve birleştirici yöntemlerden

sonra her Kürt entitesi kendi iktidar alanını kurmak ve korumak işine girerse bu bütünleşme gecikecektir. Şu anda bu evredeyiz. Sonunda özgürlük istiyorsun, adalet istiyorsun bunu gerçekleştirecekte yönetim istiyorsun. PKK Marksist bir örgütken şimdi milliyetçi bir örgüt haline geldi. Neden çünkü tabanı Marksist değil. Örgütü kuranlar Marksist ama tabanı değil. Kuranlar bir avuç insan. Marksizm bir sosyoekonomik örgütlenme biçimidir. Türkiye'nin Kürt illerinde böyle bir taban görüyor musunuz? Sonra şunu unutmayın; peygamberi tüccar olan bir dinden Marksizm falan çıkmaz.

Hocam diyorsunuz ki her dört devletteki Kürt yapılanması da kendi özerkliğini bir şekilde sağlayacak. Ya ülkeler ya da o ülkedeki Kürt toplumu bir dönüşüm gerçekleştirecek. Peki bunu sadece kendi iç kaynaklarına ve dinamiklerine dayanarak mı yapacaklar?

Bu günün dünyasında hiçbir şey iç dinamizmle gerçekleşmez. İç ve dış dinamikler birlikte hareket eder. Ama hangi dönemde hangisi ağır basar bilinmez.

Bunda etkili olabilecek dış dinamikleri nasıl tanımlayabiliriz?

Bugün Kürtleri kendi çıkarları açısından kullanmak isteyen güçler var. İran, Amerika, Rusya, İsrail ve Türkiye var. Kürtlerin bir kısmı birilerini kendisine hami olarak görüyor. Ama ne, ne kadar etkili olur bilemezsin. Bu o günün şartlarına göre değişim gösterir. Bağımsızlık aşamasında olaya bakmak gerekiyor. İki büyük Kürt grubunun birbirleriyle kapışmasını bekler miy-

din? Ne oldu Barzani Bağdat'a koştu Saddam'dan yardım istedi. Talabani de Tahran'a gitti ve yardım istedi. Bu yüzden günün şartlarına göre değişim gösterir. Daha sonra "Kürt kürdü öldürmeyecek diye" oturup konuştular ve anlaştılar. PKK Pan-Kürdist bir örgüttür. Bütün Kürtleri bir an önce birleştirmeleri lazım.

Aynı hedefi Barzani de güdüyor. Bütün Kürtlerin lideri benim diyor. Öyle değil mi?

Barzani'nin verdiği mücadele Irak'la sınırlıdır. Dışarı sarkmaz.

Ama Türkiye Kürtleri içerisinde çok ciddi taban oluşturma çabası var.

Bu çaba çok önceden beri var. Irak Kürtleri Tahran ve Bağdat'la mücadele ederken Türkiye'den birçok Kürt gidip o savaşa katılmıştır. Birçok katkıda bulunmuş, ölmüş ve öldürmüştür. Bu gruplar daha sonra tekrar Türkiye'ye dönmüştür. Bu yüzden "onlar Türkiye'de taban arıyorlar" lafı çok doğru değil. Kürtler kendilerine bir amaç, bir çıkış arıyorlar. Özgür bir Kürdistan bölgesi arıyorlar. Bu nedenle PKK, İran ve Irak'taki mücadeleyi başlatan ve sürdüren Türkiye'de

kini sürükleyen bir örgüt. Irak Kürdistan yönetimini ele geçirme hayali var. Barzani bunu biliyor. Abdullah Öcalan'ın "Barzani benden korkar" dediğini biliyoruz. Eğer Kürt Ulusal Konseyi Erbil'de toplanırsa ne konuşacaklar zannediyorsunuz? Kürtlerin geleceğini konuşacaklar. Türkiye Barzani'yi çok etkiledi. PKK korkusundan da yararlanılarak, Suriye Kürdistanı'ndaki hareketi kontrol etmesi için Barzani'yi çok etkiledi. Bağımsız ve aynı zamanda PKK'nın güdümündeki bir Kürt hareketi olmasın diye Barzani ağır posta koydu. Bunu Türkiye namına yaptı. Ötekiler de ciddiye almadılar.

Kürtler arasındaki gerginlik ve çatışma geçici midir?

Sosyal realitede her şey geçicidir. Bir şey belirli koşullar altında ve belirli bir zamanda ortaya çıkar, koşullar değişir ve ihtiyaçlar çeşitlendiği zaman da farklılaşır. Türkiye kendi içerisinde bir bütünlüğe sahip bir ülke mi? Ne yazık ki değil. Bu nedenle her şey değişebilir.

Hocam görüşlerinizi bizimle paylaştığınız için teşekkür ederiz.

Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi Ortadoğu Araştırmalar Merkezi Müdür Yardımcısı Anna Glazova İle Söyleşi

ORSAM: Bize kendinizi tanıtabilir misiniz?

Anna GLAZOVA: Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin Ortadoğu Araştırmalar Bölümü'nün Müdür Yardımcılığı'nı yapıyorum.

Rusya'nın Türkiye'nin Ortadoğu politikasına bakışı nedir?

Maalesef son zamanlarda Rusya ve Türkiye'nin Ortadoğu politikasına bakışı biraz birbirlerinden uzaklaşmaya başladı. Özellikle Suriye konusunda bu daha belirgin. Rusya, Türkiye'nin ciddi bir dış politika hatası yaptığını düşünüyor. Çünkü Arap Baharı başladıktan sonra muhalefeti desteklemeyi seçmiştir. Türkiye'de düşünüyor ki, Suriye de rejim değişecek ve onlarla normal bir ilişki içerisinde gireceğiz.

Ama Türkiye'ye göre, Rusya bu süreçte engel oluyor. Bence Türkiye'nin Suriye politikası önce Türkiye için zararlıdır. Çünkü hem ülke içerisinde hem de çevresinde problem yaratıyor ve çoğaltıyor. Bildiğim kadarıyla bu fikirler Türkiye'de de var. Bildiğim kadarıyla sosyoloji hocalarına göre Türkiye nüfusunun yüzde 70 kadarı Türkiye'nin Suriye politikasını desteklemiyor. Sayın Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Arap Baharına kadar yürütülen stratejik derinlik politikasından vazgeçmiş durumda. Bu stratejik derinlik politikasını yaparken Türkiye gerçekten Ortadoğu'daki pozisyonu kuvvetlendirdi. İran ve başka ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya başladılar. Ama Suriye'deki politikasından dolayı birçok ülkeyle ilişkiler bozulmaya başladı ve şu anda çok iyi durumda değil.

Peki, Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki askeri varlığı, Suriye'deki askeri üsleri ve denizde bulunan savaş gemileri ne anlama geliyor. Bütün bunlar herhangi bir askeri müdahaleye yine askeri bir müdahaleyle karşı çıkacağı anlamına geliyor mu?

Öncelikle söylediğiniz gibi Rusya'nın Suriye'de üsleri yok. O teknik destek merkezidir. Herhangi bir dış müdahale olursa Rusya bu savaşa girmez. Sorunun barışçıl bir şekilde çözülmesi için Rusya çok büyük gayret gösteriyor. Herhangi bir dış müdahale Rusya'nın lehine olmaz. Aynı zamanda Suriye içindeki bu probleme doğrudan müdahil olmak da istemiyoruz. Ülke politikalarını politikasını yine orada yaşayan insanlar tespit etmek zorunda. Dış kuvvetler değil.

Daha özel bir soru soracak olursak; Rusya kendi topraklarından herhangi bir cihat-

çı grubun Suriye'ye ulaşması yönünde bir engel oluşturabiliyor mu? Bunları engellemek için ne tür politikalar izliyor?

Kuzey Kafkasya'da militanlar var. Bunları biliyoruz ve haberimiz var. Rusya için bu bir problemdir. Ama çözülebilir bir problem. En büyük amacımız bu kişiler Kafkasya'ya dönünce cihat gibi herhangi bir eyleme başlamasınlar diye önlem almaktır.

Rusya'nın Suriye'nin toprak bütünlüğünden yana olduğunu ve bunun için çok çaba sarf ettiğini biliyoruz. Tüm bunlara rağmen Suriye parçalanırsa oluşabilecek bir bağımsız Kürt devletiyle Rusya'nın ilişkileri ne seviyede olur?

Bence böyle bir parçalanma olmaz. Ama olursa ve uluslararası arenada tanınırsa, Rusya doğal olarak kontrollü bir şekilde ilişkileri geliştirmeye çalışacaktır. Aynı şekilde Türkiye de Irak'taki muhtar Kürt yapısıyla ilişkiler içerisinde.

Türkiye'nin son hamle olarak gerçekleştirdiği füze savunma sisteminde Rusya dışlanmış gözüküyor. Biliyorsunuz Türkiye Çinlilerle bağlantı içerisinde. Amerika ve Avrupa ikinci planda ama Rusya son sırada yer alıyor. Bu konuda Türkiye ile Rusya arasında askeri işbirliği anlamında herhangi bir ilerleme veya gelişme görüyor musunuz?

Bu kaybettiğimiz ilk ihale değil. Daha önce de helikopter ihalesini alamamıştık. Bence bunlar ekonomik değil politik davranışlar. Türkiye Rusya'yla işbirliği yapmasın diye Amerika devamlı adımlar atıyor. Ama Rusya her zaman işbirliğine açıktır. Eğer Türkiye gerçekten politik irade gösterip Rus silahları almak isterse bu konuda hiçbir problem çıkmaz ve işbirliğimiz gelişir.

Görüşlerinizi bizimle paylaştığınız için teşekkür ediyoruz.

Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi "Problemi Natsionalnoy Strategii" Dergisi Baş Editörü Ajdar Kurtov İle Söyleşi

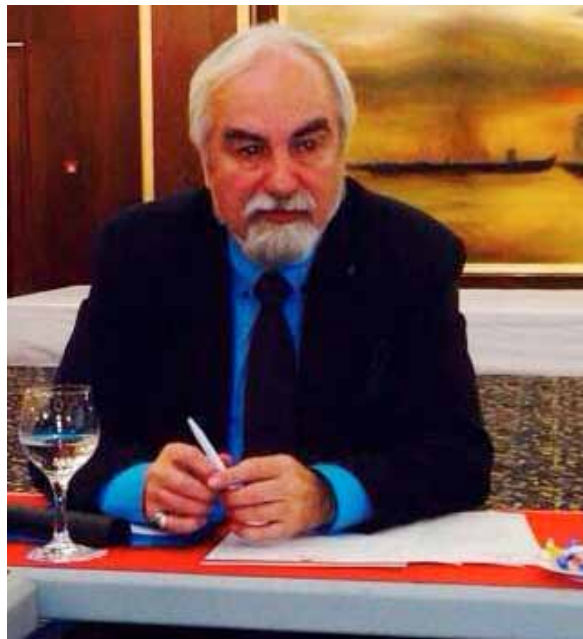
ORSAM: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Ajdar Kurtov: İsmim Ajdar Kurtov. Rusya Federasyonu vatandaşıyım. 1958 Moskova doğumluyum ve Moskova'da yaşıyorum. Aslında köklerim Türkmenistan'a dayanmaktadır. Benim babam Türkmendi ve en kalabalık Türkmen kabilelerinden birine mensuptu. Kabilenin sembolü Teke'dir ve Rusçada Tekinzi olarak adlandırılır. Bu kabile hem çok büyük hem de çok cesur bir kabileydi. Örneğin Rusya İmparatorluğunda askeri birliklerde bu kabile mensuplarına görevler verilmiştir. Aslında birçok etnik grup olmasına rağmen, Kazaklara veya diğer etnik gruplara mensup kişilere söz konusu birliklerde görev verilmezken, bu kabileye mensup insanlar askerlik yapmışlardır. Ben Türkiye'de olduğum dönemlerde bakallarda, dükkânlarda ya da pazarlarda alışveriş yaptığım zaman hep Türklerle sohbet ediyordum ve şöyle diyordum: "Siz Osmanlı'nın torunlarısınız, ben ise Selçukluların Sultan Sancar'ın torunuyum; çünkü Türkmenlerde Selçukluların mirasçısıdır". Ben şimdi Rusya Federasyonu Devlet Başkanlığına bağlı Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezinde görev yapıyorum ve bu enstitüde milli güvenlik meseleleri dergisinin baş editörüyüm. Altını çizmek istiyorum, ben Rusya vatandaşıyım dolayısıyla yazılarımda, görüşmelerimde, konuşmalarında Rusya Federasyonu'nun çıkarlarını savunmaktayım çünkü benim için önemli olan kan değil vatandaşı oldu-

ğum ülkedir. Bana göre bu çok doğal ve normaldir. Öyle düşünüyorum ki Türk yönetimi de etnik mensubiyete bakılmaksızın Ermeni, Kürt veya Türk herkesin Türk Devleti'nin çıkarlarını savunmalarını istemektedir.

Rusya'nın genel dış politikada temel güvenlik tehdit algılamaları nelerdir? Güvenlik sorunları nelerdir?

Aslında çok tehdit var. Hem tarihi nedenlerden dolayı hem uluslar arası arenadaki konumundan dolayı hem de büyük bir geminin peşinden giden küçük bir gemi olarak değil de tam tersi bir tutum içinde olduğundan dolayı Rusya çok sayıda tehditle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'de futbolun çok popüler olduğunu biliyorum. Bu yüzden futboldan örnek vermek istiyorum. Futbolda çok oyuncu vardır ve bu oyuncuların bir kısmı oyunun kurallarını belirlemekte, bir kısmı yedekte oturmakta, bir kısmı da hep ilk on birde oynamaktadır. Rusya'nın amacı da bütün dünyada kuralları belirleyen olmaktır. Tabi ki biz Sov-

yetler Birliği kadar güçlü değiliz ama Şunu da syilemem gerekiyor ki büyük amaçlar edinen bir devlet büyük başarılar elde etmektedir. Bu bana göre emperyalizm değildir. Şunu söylemek istiyorum, Rus tarihine çok farklı yaklaŐmak mümkündür. Birçok savaşın olduğunu ve aynı zamanda çok sayıda toprak da ele geçirdiğini belirtmemiz gerekmektedir. Kendi isteğiyle birçok halk Rusya'ya katılmıŐ ve bunu yaparken de iki neden oluŐmuŐtur. Bunlardan ilki güvenlik meselesi yani Rusya içerisinde bu halklar kendilerini daha güvenli hissedebiliyorlardı. İkincisi de ekonomik nedenlerdir. Daha gcl bir ekonomik yapının içerisinde kendilerini bulmak istiyorlardı. Rus-Türk savaŐlarına baktığımız zaman, Balkanlarda ve diğer coğrafyalarda neden Ruslar galip geliyordu. Bunun önemli nedenlerinden biri, buradaki insanların kendi istekleri ile Rusya içerisinde yer almak istemeleridir. Çünkü Rusya bu gruplara hiçbir baskı yapmadı, zorla başka bir dini kabul ettirmedi yani bu halklar herhangi bir baskı ile karşı karşıya değillerdi. Belki bunu daha sonra sorabilirsiniz diye Şimdi den cevaplamak istiyorum. Bu yüzden günümüzdeki Türk-Rus münasebetlerine de burada yer vermek istiyorum. Ben Türkiye ile Rusya'nın rakip olduğunu düşünüyorum. Çünkü hem Rusya hem Türkiye uluslar arası siyasette aynı rolü üstlenmeye çalıŐmaktadırlar. Hem Türkiye hem de Rusya Doğu ile Batı arasında köprü olmayı istemektedirler. Örneğin Rusya Orta Asya enerji kaynaklarını Batıya taŐıyacak boru hatlarının nereden geçmesi gerektiği konusunda farklı görüŐlere sahibiz. Ama bu durum bizim düşman olduğumuz anlamına gelmemekte ya da devamlı mücadele içinde olmamız anlamına da gelmemektedir fakat

rakip olduğumuz anlamına gelmektedir. Batı ve Avrupa Birliği'ne göre hem Ruslar hem de Türkler yabancılarız. Türkiye'yi hiçbir zaman Avrupa Birliği'ne almayacaklar, Rusya'yı da almayacaklar ama Rusya bunu zaten istemiyor. Biz bağımsız medeniyetleriz ve Avrupa Birliği için çok büyük medeniyetleriz. Rusya'nın nüfusu 140 milyondan fazla Türkiye'nin ise yaklaşık 80 milyon. Bu yüzden Almanya, Fransa, İngiltere bu iki gücü Avrupa Birliği'nde görmek istemiyorlar; çünkü pastayı paylaŐmak zorunda kalacaklar. Bundan dolayı Avrupa Birliği hem Türkiye'den hem de Rusya'dan milli kimliklerimizi deđiŐtirmemizi istemektedir. Biz Rusya'da bunu kabul etmeyeceğiz. Rusya dünya medeniyetine büyük katkılarda bulundu ve aynı Şekilde Trkiyesiz dünya medeniyetini, dünya kültürünü de düŐünemeyiz.

Gürcistan Savaşı ve son olarak Suriye meselesi ile beraber Rusya'nın tekrar bölgede ve bölgesi dışında da etkili bir aktör olarak yükseldiği bir dönemi yaŐıyoruz. Suriye de Rusya'nın bu kadar aktif olmasını gerekli kılan faktörler nelerdir ve Suriye meselesi Rusya için neden bu kadar önemlidir?

Sovyetler Birliği yıkıldığı tarihten itibaren Rusya uluslar arası arenada hep geri kalmıştır, hep mağlup olmuştur. Rusya, Doğu Avrupa da, Güney Amerika da ve Ortadoğu da konumunu yitirmiŐti. Suriye meselesi Rusya için bir prensip meselesi haline geldi. Amerikalılara istedikleri gibi hareket etmelerine izin veremeyiz. Rusya'nın politikası Suriye'ye yönelik BeŐer Esad temelli bir politika değil. Rusya uluslararası hukuku savunan bir politika izlemektedir. Uluslar arası hukukta belli kanunlara bakmaksızın, Amerika kendi çıkarları doğrultusunda ha-

reket etmeye çalışmaktadır. Suriye de Rusya'nın büyük ekonomik çıkarları yoktu ve biri istedi diye ya da birinin hoşuna gitmedi diye, O ülke yeryüzünden kaldırılamaz, parçalanamaz. Rusya; güçlünün uluslar arası hukuka önem vermemesine, uluslar arası hukuka göre hareket etmemesine karşıyız. Bu bağlamda Rusya Suriye de yalnızca kendi çıkarlarını savunuyor aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslar arası arenada ki düzeni de savunuyor. Bizim enstitümüz NATO'nun tüzüğünü- ki bir takım değişiklikler olmakta-, yakından takip etmektedir. Görüyoruz ki bu belgelerde NATO'nun tüzüğünde ve diğer belgelerinde NATO'yu dünya bazında çok büyük ölçüde bir yapıya dönüştürme çabası söz konusudur. Amerika aslında NATO'nun Birleşmiş Milletlerin yerini alması için çabalamakta ve bunu istemektedir. NATO ne demektir? Kuzey Atlantik yani isminde bile Kuzey Atlantik bölgesinin adı verilmekte dolayısı ile bu coğrafyada faaliyet yapması gerekmektedir. Ama son yıllarda NATO nasıl faaliyet etmektedir, nasıl faaliyet göstermektedir? Coğrafi olarak Afganistan olaylarına baktığımızda, Afganistan nerede Kuzey Atlantik nerededir, burada iki farklı bölge söz konusudur. Yani NATO Birleşmiş Milletlerin görevlerini üstlenmeye çalışmaktadır ve Rusya da bu duruma karşıdır.

Suriye'de rejime karşı savaşanların özellikle Radikal İslamcılarının önemli bir bölümü Kafkas kökenlidir. Rusya bu durumu bir tehdit olarak değerlendiriyor mu? Kafkas kökenli El-Kaide unsurlarının güçlenmesine nasıl bakıyorlar? Önümüzdeki dönemlerde Radikal İslam Rusya için bir tehdit olabilir mi?

Bu ihtimal tehditlerden biridir ve sadece Rusya için değil Orta Asya Cumhuriyetleri için de ciddi tehditlerden biridir. Fransız basınında çıkan haberlere göre Suriye'de savaşanlar arasında Özbekistan hatta Kazakistan'dan da çok sayıda kişi yer almaktadır. Günümüzde şöyle bir terim vardır. Gri kazlar yani bunlar aslında paralı askerlerdir. Para karşılığında Dünyanın dört bir tarafında savaşmaktadırlar. Örneğin Afganistan'da savaş bittikten sonra, Amerikan askerleri çekildikten sonra ya da Suriye'de savaş bittikten sonra yani bu insanların katıldıkları savaşlar sona erdikten sonra bu kişiler ya kendi ülkelerine dönecekler ya da savaşacak başka bir bölge bulacaklar. Bunlar yalnızca insan öldürmeyi öğrendiklerinden ve tecrübe edindiklerinden dolayı bu tecrübelerini başka yerlerde de kullanmak isteyeceklerdir ve dolayısı ile kullanmak isteyebilecekleri yerlerden biri de Rusya'dır. Bu gruplarla mücadele etmek de zordur. Yani kelimelerin gücü ile onlara etki etmek cidden zordur. Radikal İslamcılarının arasına girdikleri takdirde onlara artık yalnızca söz konusu grupların liderleri, müritleri, imamları vs etki edebilirler. Onlar başka otoriteleri kabul etmemektedirler. Dolayısı ile onlarla da sadece güç kullanılarak mücadele edilebilmektedir. Elimizde bazı bilgiler mevcuttur ki Suriye'den sonra bu insanların Rusya'ya dönme ihtimalleri var ve dolayısıyla mücadeleyi ve savaşı Rusya'da devam ettirme ihtimalleri var. Bu da Rusya için tehdit oluşturmaktadır.

Rusya'dan baktıkları zaman, Türkiye'nin genel olarak dış politikadaki yaklaşımlarını nasıl görüyorlar?

Her ne kadar Türkiye ile Rusya'nın rakip olduklarını söylesem de biz iki komşu ülkeyiz. Her ülkenin dış politikasında en önemli konuların başında komşularla ilişkilerin iyi bir şekilde sürdürülmesi gelmektedir. Özellikle 90'lı yıllarda Kafkasya da dahil olmak üzere bu coğrafyada Rusya ile Türkiye arasındaki görüş farklılıklarının olduğu dönemin geride kaldığını biliyoruz ve bu konudan memnuniyet duyuyorum. Türkiye'nin uluslar arası arena da etkisini arttırmaya yönelik şimdiki yönetimin çabalarını ve politikalarını da doğal ve normal karşılıyorum. Türkiye'nin büyük bir medeniyeti var, büyük bir tarihi var ve önemli kültürel başarıları var bu bağlamda biz sizinle birbirimize benziyoruz. Bizim coğrafyamız da eskiden olduğu gibi mücadele alanı değil artık. Tam tersi bu coğrafya ortak alanları arama-

mıza yardım etmektedir. Gerek Rus gerek Türk hükümetleri bu alanları bulabilir ve her iki ülkenin de çıkarını gözeterek işbirliği yapabilir. Biz sizinle birlikte iki büyük medeniyetiz. Bütün bölgenin ve hatta bütün dünyanın, Amerika'nın istediği şekilde düzenlemesine karşı çıkıyoruz ve belirttiğim gibi her iki ülkenin yönetimi de bunu anlamış bulunmaktadır. Bu husus Rusya ile Türkiye'yi ayırmaktansa daha çok birleştirmektedir. Amerika'nın tarihi ancak 200 yıllık bir tarihtir, sizler ve bizlerin tarihi ise çok daha uzundur, çok daha eskiye dayanmaktadır. Ama ne olursa olsun ben Türk Rus ilişkilerinin geleceği ile ilgili ümitliyim ve olumlu olacağına da inanıyorum.

Çok teşekkür ederiz.

Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi Kafkasya Araştırmaları Masası Uzmanı Evgeniy Bahrevskiy İle Söyleşi

ORSAM: Kendinizden kısaca bahseder misiniz?

Evgeni Bahrevskiy: İsmim Evgeni Bahrevskiy. Rusya Stratejik Araştırma Enstitüsü Uzmanıyım ve Kafkasya biriminde çalışıyorum. Daha çok Azerbaycan, Kafkasya bölgeleri ile ilgileniyorum. Tabi ki Türkiye ve İslamiyet konularını da çalışıyorum. Türkoloji ve Türk Tarihi Bölümü mezunuyum. Daha önce Osmanlıca çalışıyordum ama şimdi daha çok politika ile ilgili çalışıyorum.

Bize son dönemde Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde gelişen olayların gelişimini özetler misiniz? Hep Ortadoğu'ya odaklanıyoruz ama Ortadoğu'nun dışında bu alanlarda neler oluyor? Ana akımlar nelerdir?

Bölgede birçok ülke var ve her ülkenin de kendi problemleri var. Mesela Kafkasya'da Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan ya da her ülke ile ilgili ayrıca konuşabiliriz. Çok çeşitli süreçler ortaya çıkıyor. Örneğin Kazakistan ve Rusya gümrük birliğine giriyor. Türkmenistan ve Özbekistan ile farklı stratejik durumlar söz konusu. Bütün dünya meselelerine baktığımız zaman bana göre en önemli olaylardan biri modern cihatçılık süreçleridir. Bu durum bütün bölgeleri etkiliyor. Bu Rusya için de ciddi bir problemdir.

Peki, Rusya Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya politikasına nasıl bakıyor?

1990'lı yıllarda Rusya kesinlikle Türkiye'yi çok büyük bir rakip olarak görüyordu. Çünkü Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya'nın genel bir kanısı vardı. Rusya'ya göre bu ülkeler uzaklaşmazlar. Biz bu ülkelerle her zaman beraber olacağız. Çünkü gerçekten bağlarımız çok kuvvetliydi. Ama Türkiye bu bölgelere özellikle Türk Cumhuriyetlerine çok etkin olarak girmeye başladı. Aynı zamanda Pan-Turanizm de çok geliyordu. Fakat bence Türkiye bu ülkelerin gerçek

durumlarını tam olarak anlamıyordu. Çünkü bildiğim kadarı ile Özbekler, Türkmenler, Tatarlar hakkındaki meseleleri kitaplardan biliyorlardı. Buralara gelince durumları gerçekten öğrendikten, gördükten sonra Pan-Turanizm çökmeye başladı. Bu durumla ilgili bir örnek vermek istiyorum. Süleyman Demirel ya da önemli Türk politikacılarından birisi Özbekistan geldiği zaman Türkçe konuşalım demiş. Özbek Başbakanı ile aynı dilde konuşacağız diye tercüman bile çağırmamışlar. Fakat iki ülke lideri

konuşamamış. Bu yüzden acil olarak tercüman aramaya başlamışlar. Türk Dışişleri Bakanlığı'nın danışmanları bile tercümanlara gerek yok demişler. Demek ki gerçek durumu bilmiyor ve anlamıyorlardı. Bu konuyla ilgili her-keste aynı bakış açısı var.

Bir süre Türkiye'de Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar Türkçe konuşarak gidebilirsiniz algısı vardı.

Türk kavimler var. Fakat bildiğim kadarıyla Türkiye'de Moğol kavimleri de Türk olarak sayılıyor. Herhalde Türk okullarında da Cengiz Han Türk'tür diye öğretiyorlar. Türk arkadaşlarla konuştuğum zaman Cengiz Han Türk değil, Moğol diyorum, ama onlar Türk diyorlar. Mesela Uygurlar Çin'den uzak bir yerde ama onlar da sonuçta Türk. Uygurca bir metin buluyoruz, yüzde elli anlıyorlar ama Moğolca bir metinde hiçbir şey anlamıyorlar. Demek ki Moğollar Türk değil. Sonra bunun komünist propagandası olduğunu söylüyorlar.

Bu durumlar yavaş yavaş Türkiye'de de anlaşılmaya başlandı.

1990'lı yıllarda Amerika Türkiye'yi eski Sovyet Cumhuriyetlerine girsin diye destekliyordu. Çünkü İran'ın etkisinden korkuyordu. Türkiye en azından NATO üyesi ve müttefik bir ülkeydi. Bu yüzden Amerika'nın büyük bir desteği vardı. Fakat son birkaç yıldır Pan-Turanist projeler söz konusu değil. Önceden zirveler yapılıyordu ama sonra vazgeçtiler ve altı yedi yıldır da hiç yapılmıyor. Bildiğim kadarıyla 2007'de Kazakistan ve Azerbaycan yeniden bu girişimleri canlandırdı ve büyük katkılarda bulundular.

Türkiye artık bu konularla pek ilgilenmiyor. Bana göre Milliyetçilik problemleri artık bitti. Türklük ya da başka milliyetçilik projeleri artık lazım değil. Mesela Rusya'da Tataristan'da 1990'lı yıllarda Pan-Turanist hareket vardı. Şimdi onların etkinlikleri bitti. Çünkü artık kimse gelmiyor. Fakat onların yerine İslamist hareketler geldi ve bu gruplar birçok kişi topluyor. Gençler de bu gruplara katılıyorlar.

Peki, İslamizm Orta Asya ve Kafkasya'yı sizce ne yönde etkileyecek? Çok büyük bir potansiyele ulaşması mümkün mü? Bir tehdit olarak algılanabilir mi?

Kesinlikle en büyük tehdit. İslam medeniyeti için de büyük bir tehdit şu anda. Ben Müslüman değilim ama uzun yıllar boyunca İslam ile ilgili birçok çalışma yaptım. Birçok şey okudum ve kişilerle görüştim. İslamiyet bazı kültürlerle göre çok kolay bir din ve birkaç net prensibi var. Çölde herhangi bir etnik ortamda, göçmenlerde, tarımla uğraşan medeniyetlerde yani herhangi bir yerde İslamiyet var. Ama her yerde İslamiyet farklı. Birçok yerde İslamiyet'i geliştiren tasavvuf şeyhleri vardı. Tasavvuf için senin nasıl yaşadığın, nasıl bir yaşam tarzın olduğu o kadar önemli değil. Önemli olan kişinin kalbi ve ruhudur. Onun için İslamiyet hem Afrika da hem Çin de gelişiordu. Bu yüzden medeniyet içerisinde çok çeşitlilik var. Ama her yerde prensipler aynı. Vahabilik geliştikten sonra bu durum değişti. Mali olaylarına baktığımız zaman bunu görebiliriz. Orada güzel bir sahil medeniyeti vardı. Tasavvuf şeyhleri orada yerel İslam'ı geliştirdiler. Bir sürü kitap yazdılar. çöl içinde kütüphaneleri bile vardı. Fakat bunu gören Vahabi-

lere onların yanlış bildiklerini, yanlış şekilde dua ettiklerini, bu kitaplarda olanların İslamiyet ile alakası olmadığını söylediler. Daha sonra bu kitapları yaktılar Bu çok ciddi bir durum. Dünyada globalleşme/birleşme sürecini görüyoruz ve bu globalleşme süreci Batı'dan geliyor. Dünya'nın neresine giderseniz gidin McDonalds'ları görüyorsunuz. Paris olsun Moskova olsun İstanbul olsun aynı mağazaları görüyorsunuz. Aynı ürünler, aynı ayakkabı, aynı kıyafetler, aynı yemekler var. Bu Batı'dan gelen globalleşmenin/birleşmenin etkileri. Diğer birleşme Vahabilerden geliyor. Örneğin herkes aynı şekilde dua edecek gibi söylemler oluyor. Bence bu insanlığa karşı hareketler. Allah insanları çeşitli yarattı ve çeşitlilik çok güzel bir şey. Bu kişiler çeşitliliği öldürmek istiyorlar yani bütün medeniyetleri yıkmak istiyorlar.

Biliyoruz ki Rusya içerisinde de Müslümanlar var ve bildiğimiz kadarı ile Vahabilik gibi akımlar Rusya içinde de yayılmaya çalışıyor. Peki, Rusya buna karşı nasıl önlemler alıyor?

Rusya'da Müslümanların sayısı aslında çok fazla değildir. Ülke nüfusunun yüzde 85'i Rus asıllıdır. Müslüman olmayan bir sürü halk da bulunmaktadır. Örneğin Budistler var, Şamanistler var. Ama bunların sayıları da çok büyük değil. Rusya'da 120'ye yakın halk bulunmaktadır. Müslümanlar Kuzey Kafkasya'da yaşıyor. Sayısal olarak o kadar fazla değil.

Çeçenistan ya da Dağıstan uzun süre Rusya'nın başını ağrıtmıştı. Buralarda İslami Akımlar çok ciddi gelişimler göstermişlerdi.

Tabi, ama Cahar Dudayev zamanında Çeçenistan da İslamiyet vardı. Ancak çok önemli bir tehdit oluşturmuyordu. Dudayev normal bir milliyetçiydi, Çeçen milliyetçisine önem veriyordu ama Çeçen milliyetçiler orada yenildiler. Vahabiler Çeçenistan'a geldiler. Arap ülkelerinden gelen Çeçenler ya da Araplardı bunlar. Rusya Çeçenistan'da tasavvufla ittifak yaptı ve bu şekilde yendi bu akımları. Öldürülen Ahmet Kadirov ve onun oğlu Kadiriye şeyhlerinin torunlarıdır. Rusya yerel medeniyetle, İslamiyetle ittifak yaptıktan sonra bu akımları Çeçenistan'da yenebildi. Rusya her zaman doğal, yerel kuvvetler ile birleşirse bu akımları yenecektir. Bence bu politikaya da devam edilmesi lazım. Ama Rusya'da bu konuda problem var. Çünkü Rusya'da İslamiyet konusunda uzman çok fazla yok ve gelişmelerin de zaman zaman sorunlu olmasından dolayı toplumda İslam ve Kafkasya'ya karşı nefret besleyen kişiler de çok. Mesela Kafkasya'dan gençler Moskova'ya geliyorlar ve burada hoş olmayan davranışlarda bulunuyorlar. Çeçenistan ya da Dağıstan'da bu tarz şeyler yapmazken kendilerini göstermek için Moskova'da sorun çıkartıyorlar. Aynı zamanda Kafkasya'da eşkiya grupları da var. Bu yüzden Rus nüfusu onlara değil, İslamiyet'e karşı çıkmaya başladı. Çünkü İslamiyet'in ne olduğunu bilmiyorlar ve anlamıyorlar. Aynı zamanda, son dönemlere baktığımız zaman Orta Asya'dan gelenlerin sayısı da arttı. Örneğin Rusya ve Özbekistan arasında vize uygulaması bulunmamakta. Bu yüzden Özbekistan'ın yarısı Rusya'ya geliyor ve burada çalışmaya başlıyorlar. Sokaklarda bir sürü yabancı kişi görmeye başlıyorsunuz ve bu kişiler Rus-

ça da bilmiyorlar. Özellikle yabancı gençler Rusçayı hiç bilmiyorlar. On yıl önce böyle bir şey yoktu. Moskova'ya gittiğin zaman sadece Rusça duyuyordunuz. Ama şimdi duyduğunuz diller çok farklı. Örneğin Moskova sokaklarında Özbekçeyi sürekli duyuyorsunuz. Rus halkından sürekli; bu kişiler Rusya'yı işgal ediyorlar, Rusya'yı almayı çalışıyorlar, bizi ülkemizden gönderecekler gibi şeyler duyuyorsunuz.

Peki, sizce Türkiye için de bir tehdit midir bu?

Tabi Türkiye içinde bir tehdittir ama Türkiye daha iyi bir durumda. Çünkü Türkiye'de ateizm yoktu. Kemalistler zamanında İslamiyet çok belirgin değildi. Ama yine de tasfiye etmediler. Rusya'da ise bazı yerlerde kimse İslamiyet hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Yalnızca biz Müslümanız diyorlardı. 1983 yılında Azerbaycan'da bir sosyoloji etnografi uzmanı vardı ve bu durumu şöyle anlattı; Kurban bayramında herkes Kurban Bayramı'nı biliyordu ama ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Bu etnografi uzmanları Kurban Bayramı'nda bir köye gidiyorlar ve bütün köyü sarhoş bir halde yatar vaziyette buluyorlar. Sovyetler Birliği zamanında Özbekistan'da Buhara'da tek bir İslamiyet Okulu vardı. Orada İmam Hatip gibi bir üniversite vardı. Bütün Sovyetler Birliği için kadrolar hazırlıyorlardı ama yine de sayılar çok azdı. Orta Asya'da camiler az da olsa vardı, Azerbaycan'da dört beş tane vardı. Tataristan da ise hiç cami yoktu. Ateizm bittikten sonra Rusya'da okullar olmadığı için insanlar dini öğrenmek için yurtdışına gidiyorlardı. Örneğin Suudi Arabistan ya da kim para verirse oraya gidiyorlardı. Çünkü insanların ekonomik durumları iyi

değildi ve Suudi Arabistan 100 kişiyi karşılıksız çağırıyordu. Bu insanlar da buralara gidip Vahabi olarak geri dönüyorlardı. Yirmi yıl geçtikten sonra bunlar kuvvetlendi.

ORSAM ve RISI arasında Ortadoğu'da Kürtler ve Bölgenin Geleceğine etkisi adlı bir toplantı gerçekleştirdik. Siz de bu toplantıda Kafkasya'da yaşayan Kürtler algısı ile ilgili önemli bir sunum yaptınız. Toplantı da konuştuğumuz gibi Ortadoğu'da bir Kürt hareketlenmesi ve bir Kürt realitesi var. Bu konu bölgenin geleceğinde de önemli bir rol oynayacak. Peki, Kafkasya'daki Kürtler bundan nasıl etkileniyor?

Dediğim gibi bu üç ülkede Kürtlerle ilgili çok farklı durumlar var. Her yerde farklı problemleri var, her yerde farklı gelişmeleri var. Bence Kürt meselesinin Kafkasya'da çok büyük bir etkisi yok. Ama neler olacağını da bilemeyiz. Azerbaycan'da bazı Kürt gruplar kuvvetli olsalar bile, bence Kürtlerle çok büyük ilişkileri yok. Hatta istemiyorlar bile. Bu yüzden Gürcistan da Ermenistan da Kürtlerin sayısı çok azdır. Tarihsel açıdan baktığımız zaman, Ermenistan da ilk Kürt alfabesini yaptılar, ilk kütüphaneler, ilk kürsüler, ilk bilim kürsülerini kurdular. Ama şu anda artık o kadar önemli değil. Son zamanlarda Moskova'da Kürtler sayıca fazla. Türkiye'den gelen birkaç bin kişi var ve bildiğim kadarıyla Moskova'da PKK'dan birçok kişi bulunmakta. Örneğin Moskova'daki bazı restoranlar bu kişilere aittir.

Bu mesele Rus-Türk ilişkilerini ne yönde etkiler?

Aslında Rus-Türk ilişkileri her zaman zor. neden çünkü birkaç yüzyıl bo-

yunca düşmandık, rakiptik ve bir sürü savaş yaptık. Bu durumda insanların aklında sembolik olarak hala Türkiye düşman olarak kalıyor. Bu da çok enteresan bir konu, birkaç yıl önce ben bu konu hakkında bir yazı da yazdım. Örneğin Yeniçeri kelimesi Türkler için çok önemli bir kelime değil sadece tarihsel bir şey ama Aleviler için önemli. Örneğin Yatagan kelimesi, Türklerin çoğu bu kelimeyi bilmiyor bile ama Rusya da Yatagan kelimesini herkes bilir. Yatagan'ın anlamı Türk kılıcı demektir. En son Türk-Rus savaşından iki yüz yıl geçmesine rağmen insanların aklında Türk Kılıcı sözcüğü hala yer edinmiş durumda. Demek ki Rus-Türk savaşları çok ciddi bir olaydı. 90'lı yıllarda bir Türk futbol takımı maç için Rusya'ya gelmişti ve bir Rus gazetesi şöyle yazmıştı: Yeniçeriler Geldi. Tarih hala çalışıyor. Atatürk zamanında işbirliği yapmıştık, Türkiye'de bu konuyu pek hatırlamıyorlar Rusya'da zaten kimse bilmiyor bu konuyu. Bu durumdan sonra ne oldu, Türkiye NATO üssü oldu ve Türkiye düşman konumuna geldi. Bu yüzden elli yıl boyunca Sovyetler Birliği düşmanlardan biri oldu. Ben 1986 yılında Türkoloji'ye başladığım zaman Türkiye'ye gideceğim diye fikrim yoktu çünkü Sovyetlerden kimse Türkiye'ye gitmiyordu. Rusya'ya Türk

komünistler zaman zaman geliyorlardı, mesela Aziz Nesin gibi yazarlar. Rusya'dan Türkiye giden kişi sayısı ise çok azdı. Tabi ki durum şimdi çok ciddi bir şekilde değişti çünkü Türkiye'den Rusya'ya milyonlarca turist geliyor, yüz binlerce iş adamı ya da işçi geliyor. İlişkiler imaj değiştirmeye başladı ama yine de özellikle yaşça büyük politikacıların gözünde Türkiye hala düşmandır.

Son olarak Türkiye-Rusya ilişkileri anladığım kadarı ile tarihsel süreç içerisinde hep gelişerek devam etmiş, bundan sonra da aynı gelişim devam eder mi?

Bence iki ülke arasındaki ilişkilerde gelişme kesinlikle olacaktır. Çünkü hem Türkiye hem de Rusya şuanda Avrasya'daki en sağlam kuvvetlerdir. Bizler medeniyetlerimizi teslim etmeyeceğiz ve medeniyetlerimiz için mücadele edeceğiz. Bence bu konuda Rusya ve Türkiye'nin çok büyük bir işbirliği yapması gerekmektedir. Çünkü bizler gerçek Avrasya ülkeleriyiz ve iki önemli Avrasya medeniyetleriyiz. Medeniyetlerimiz çok yakın, bu yüzden bunu iyi bir şekilde anlayarak geliştirmemiz lazım.

Biz de bu ilişkilere güzel katkılar yapabilir ve Türkiye-Rusya ilişkilerini geliştirmeyi başarabiliriz. Teşekkür ederiz.

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ORSAM Danışmanı, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Tanık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Uluslararası Antalya Üniversitesi
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Danışmanı, Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler
Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)	ORSAM Danışmanı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Tarih Bölümü
Habib Hüzmüzlü	ORSAM Danışmanı
Doç. Dr. Serhat Erkmén	ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Canat Mominkulov	ORSAM Danışmanı, Al Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Didem Danış	ORSAM Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Jale Nur Ece	ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
Doç. Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Öğretim Üyesi
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Arif Keskin	ORSAM Danışmanı
Çiğdem Tunç	ORSAM Danışmanı
Gökçen Ekici Oğan	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Av. Aslihan Erbaş Açikel	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
D. Halit Yılmaz	ORSAM Danışmanı, Güvenlik
Pınar Arkan Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika
Dr. Göknül Erbaş	ORSAM, Karadeniz
Tamer Koparan	ORSAM Yönetici Editörü
Bilgay Duman	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Oytun Orhan	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Fazıl Ahmet Burget	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu, Afganistan
Seval Kök	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nebahat Tanriverdi	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Shalaw Fatah	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Aytekin Enver	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Firuze Yağmur Gökler	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Tuğçe Kayıtmaz	Mütercim Tercüman
Uğur Çil	ORSAM, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Dr. Seyfi Kılıç	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danıştay Eski Başkanı
Av. Aslihan Erbaş Açikel	ORSAM Danışmanı, Enerji-Deniz Hukuku
Hasan Alsancak	İhlas Holding, Gn.Md.Yrd., Statejik İş Geliştirme ve Dış İlişkiler
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahat Andıcan	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
Başar Ay	Türkiye Tekstil Sanayii İşveren Sendikası Genel Sekreteri
Prof. Dr. Mustafa Aydın	Kadir Has Üniversitesi Rektörü
Doç. Dr. Ersel Aydınlı	Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
Dr. Serdar Aziz	ORSAM Danışma Kurulu Üyesi
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. İdris Bal	TBMM 24. Dönem Milletvekili
Doç. Dr. Ersan Başar	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
Barbaros Binicioğlu	Ortadoğu Danışmanı
Prof. Dr. Ali Birinci	Polis Akademisi
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. Hasan Canpolat	Vali, Milli Savunma Bakan Danışmanı
Prof. Dr. Mesut Hakkı Çaşın	Yeditepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
E. Hava Orgeral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Doç. Dr. Mitat Çelikkpala	Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	YÖK Başkanı
Prof. Dr. Ramazan Daurov	Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü, Direktör Yardımcısı
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Çağın Erhan	Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü
Dr. Amer Hasan Fayyadh	Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
Mete Göknel	BOTAŞ Eski Genel Müdürü

Osman Göksel
 Timur Göksel
 Av. Niyazi Güney
 Noyan Gürel
 Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani
 Numan Hazar
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Doç. Dr. Toğrul İsmail
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu
 Selçuk Karaçay
 Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman
 Doç. Dr. Şaban Kardeş
 Arslan Kaya
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Prof. Dr. Ahmet Kesik
 Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli
 Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Alexandr Koleşnikov
 Prof. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Talip Küçükcan
 Daniele Lazzeri
 Hediye Levent
 Dr. Max Georg Meier
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa
 Büyükelçi Shaban Murati
 Dr. Sami Al Taqi
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Prof. Dr. Vitaly Naumkin
 Dr. Farhan Ahmad Nizami
 Prof. Dr. Dorayd A. Noori
 Muhammed Nurettin
 Murat Özçelik
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Prof. Dr. Victor Panin
 Prof. Aftab Kamal Pasha
 Dr. Bahadır Pehlivan Türk
 Doç. Dr. Firat Purtaş
 Prof. Dr. Suphi Saatçi
 Safarov Sayfullo Sadullaevich
 Ersan Sarıkaya
 Patrick Seale
 Dr. Bayram Sinkaya
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Zaher Sultan
 Dr. Irina Svistunova
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Mehmet Şüküroğlu
 İlhan Tanır
 Doç. Dr. Oktay Tanrısever
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Umut Uzer
 Prof. Dr. Ermanno Visintainer
 M. Ragıp Vural
 Prof. Dr. Vatanyar Yagya
 Yaşar Yakış
 Semir Yorulmaz

BTC ve NABUCCO Koordinatörü
 Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Prens Group Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı
 ORSAM Danışmanı, SUNEL Ticaret Türk A.Ş. İcra Kurulu Başkanı
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
 Emekli Büyükelçi
 Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Vodofone Genel Müdür Yardımcısı
 İstanbul Medeniyet Üniversitesi - (SBF) Uluslararası İlişkiler Bölümü
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 KPMG ,Yeminli Mali Müşavir
 Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Kalkınma Bakanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürü
 Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek)
 Diplomat
 Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
 Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
 Chairman "Il Nodo di Gordio"
 Gazeteci (Suriye)
 Hanns Seidel Vakfı Proje Müdürü (Bişkek)
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Arnavutluk Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü
 Orient Research Center Başkanı
 Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
 Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü Direktörü
 Oxford Üniversitesi İslami Çalışmalar Merkezi Yöneticisi
 Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
 Beyrut Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
 Emekli Büyükelçi
 Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
 Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya Federasyonu)
 Hindistan Batı Asya Araştırmaları Merkezi Başkanı
 TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 Tacikistan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkan Yardımcısı
 Türkmeneli TV (Kerkük, Irak)
 Ortadoğu ve Suriye Uzmanı
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
 St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
 Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
 Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 Enerji Uzmanı
 ORSAM Danışma Kurulu Üyesi, Vatan Gazetesi Washington Temsilcisi
 ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
 ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampusü Rektör Yardımcısı
 İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
 Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü
 İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
 Vox Populi Direktörü (Roma, İtalya)
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
 Büyükelçi, Dışişleri Eski Bakanı
 (Gazeteci, Mısır)

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık
 Bülent Aras
 Tayyar An
 İlker Aytürk
 Recep Boztemur
 Katerina Dalacoura
 F. Gregory Gause
 Fawaz Gerges
 Ahmet K. Han

ODTÜ
 Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
 Uludağ Üniversitesi
 Bilkent Üniversitesi
 ODTÜ
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Vermont Üniversitesi (ABD)
 Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
 Kadir Has Üniversitesi

Raymond Hinnebusch
Rosemary Hollis
Bahgat Korany
Peter Mandaville
Emma Murphy

St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
George Mason Üniversitesi (ABD)
Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık
Hasan Kanbolat
Doç. Dr. Hasan Canpolat
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen

ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
ORSAM Başkanı
Vali, Milli Savunma Bakan Danışmanı
ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Atılım Üniversitesi
ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Kat: 3-4 Çankaya / Ankara
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr